

Юрій БОЙКО,

orcid.org/0000-0003-2948-9180

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України та філософії

Вінницького національного аграрного університету

(Вінниця, Україна) boikou@vsau.vin.ua

ПЕРШИЙ СКЛАД ЧИНОВНИКІВ ТА ВЧИТЕЛІВ ВІННИЦЬКОЇ ПОВІТОВОЇ ГІМНАЗІЇ 1832–1835 РОКІВ

Перша половина XIX століття – важлива й драматична сторінка в історії України та її суспільства. Вхідження до російського імперського простору супроводжувалося змінами світоглядних парадигм місцевої еліти, в етнокультурному складі якої існували суттєві відмінності між представниками Лівобережної та Правобережної частин привілейованого стану.

На схід від Дніпра православні нащадки козацької старшини намагалися увійти до правового простору російського спадкового дворянства, зокрема через сходження щаблями державної служби, звичної ще з часів Гетьманщини, що надавало їм можливість законно володіти «населеними маєтками» з кріпаками. Своїх дітей з XVIII століття вони навчали в російськомовних закладах, оскільки суто українських у цьому краї ще не існувало.

На захід від колишньої Гетьманщини, в українському Правобережжі, від кінця 1660-х років знову і на довгих 130 років запанувала Корона Польська, магнати і шляхта якої через розкозачення та повторне покріпачення перетворили більшість православних українців на свою власність. Після приєднання Правобережжя до Російської імперії і до початку 1830-х років ситуація залишалася без суттєвих змін: польські пани-католики зберегли свої права і звичний спосіб життя за умови хоча б зовнішнього лояльного ставлення до імперської влади, яку вони відверто зневажали. Дітей своїх місцеві пани навчали в польськомовних школах, гімназіях і Віленському університеті, готуючи, як заповідав Тадей Чацький, до «служіння суспільству», але не до російської державної служби.

Повстання, а фактично російсько-польська війна 1830–1831 років, розвіяло ілюзорні сподівання російського істеблішменту на добровільну інтеграцію більшості представників шляхти Правобережжя та Білорусі у середовище імперського дворянства. Тактика уряду почала кардинально змінюватися, набуваючи репресивного характеру: конфіскація маєтків магнатів-емігрантів, масова декласація дрібної та середньої шляхти з переведенням у податні стани, розрив ідеологічних зв'язків між представниками старшого і молодшого поколінь. Останнє здійснювалося через реформу середньої та вищої освіти у губерніях, «що відійшли від Польщі».

Стрижнем цієї політики стала масова русифікація польської молоді, примусове залучення її до державної служби в центральних, східних та південних губерніях, а також відрив від звичного середовища з метою подальшої асиміляції. Ідеологом та організатором процесу у 1830-х роках був міністр народної освіти С. С. Уваров, а безпосередніми провідниками стали вчителі та чиновники новостворених російськомовних гімназій. Хто ці люди за походженням, майновим і освітнім цензом, кар'єрними успіхами та особливостями біографій? Вітчизняна історіографія майже не пропонує систематизованої інформації з цього приводу. Покращити ситуацію покликана публікація архівних джерел щодо персонального складу чиновників і вчителів Вінницької повітової гімназії за 1832–1835 роки.

Ключові слова: Україна, Правобережжя, XIX століття, гімназія, русифікація.

Yurii BOIKO,

orcid.org/0000-0003-2948-9180

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of History of Ukraine and Philosophy

Vinnitsia National Agrarian University

(Vinnitsia, Ukraine) boikou@vsau.vin.ua

THE FIRST STAFF OF OFFICIALS AND TEACHERS OF THE VINNYTSIA DISTRICT GYMNASIUM IN 1832–1835

The first half of the 19th century is an important and dramatic page in the history of Ukraine and its society. Entry into the Russian imperial space was accompanied by changes in the local elite's worldview paradigms, with significant differences in the ethnocultural composition of its representatives between the Left-Bank and Right-Bank parts of the privileged class.

East of the Dnieper, the Orthodox descendants of the Cossack elders sought to enter the legal space of the Russian hereditary nobility, including by climbing the ranks of the civil service, a path familiar since the times of the Hetmanate, which gave them the opportunity to legally own "inhabited estates" with serfs. They educated their children in Russian-language institutions from the 18th century, since purely Ukrainian ones did not yet exist in this region.

To the west of the former Hetmanate, in the Ukrainian Right Bank, from the late 1660s onwards, the Polish Crown reigned again for 130 long years, and its magnates and nobility, through de-Cossackization and re-serfdom, turned the majority of Orthodox Ukrainians into their property. After the annexation of the Right Bank to the Russian Empire and until the early 1830s, the situation remained unchanged: the Polish Catholic lords retained their rights and their usual way of life, provided that they were at least outwardly loyal to the imperial government, which they openly despised. The local landowners educated their children in Polish-language schools, gymnasiums, and Vilnius University, preparing them, as Tadej Chatsky had commanded, for "service to society," but not for Russian civil service.

The uprising, and in fact the Russo-Polish War of 1830–1831, dispelled the Russian establishment's illusory hopes of the voluntary integration of the majority of the Right-Bank and Belarusian gentry into the imperial nobility. The government's tactics began to change radically, becoming repressive: the confiscation of the estates of émigré magnates, the mass declassification of the petty and middle gentry and their transfer to the tax estates, and the severing of ideological ties between the representatives of the older and younger generations. The latter was carried out through the reform of secondary and higher education in the provinces "that had broken away from Poland."

The policy's core was the mass Russification of Polish youth, their forced recruitment into civil service in the central, eastern, and southern provinces, and their separation from their usual environment to further assimilation. In the 1830s, the ideologist and organizer of the process was the Minister of Public Education, S.S. Uvarov, and the direct leaders were teachers and officials of the newly created Russian-language gymnasiums. Who were these people by origin, property, educational qualifications, career successes, and biographies? Domestic historiography offers almost no systematized information on this subject. The publication of archival sources on the personal composition of officials and teachers of the Vinnytsia County Gymnasium for 1832–1835 is intended to improve the situation.

Key words: Ukraine, Right Bank, 19th century, gymnasium, Russification.

Аналіз досліджень та постановка проблеми.

Історія народної просвіти у Російській імперії здавна була предметом спеціальних досліджень. Серед загальних праць можна назвати ті, що присвячені середній освіті (Шмит, 1878; Альошинцев, 1911), вищим навчальним закладам (Владимирський-Буданов, 1884; Багалей, 1904; Багалей, Сумцов, Бузескул, 1906), міністерству народної просвіти (Рождественский (ред.), 1902). Значна група публікацій присвячена окремим гімназіям (Михалевич, 1883; Стрибульський, 1888; Рудановський, 1894; Левицький, 1906; Василевський, 1908; Громовий (ред.), 1997; Луц, Морозова (ред.), 2014; Бойко, 2022–2023; Бойко, Водяницька, 2024; Воїко, 2024).

Сучасна українська історіографія освіти у XIX столітті базується на регіональному підході (Опушко, 2017; Прищеп, 2019). Значна увага приділяється організації гімназій (Милько, 2015–2017) і повсякденному життю учнів (Самойленко, Коваленко, 2013; Пилипенко, 2019; Позднякова, 2021). Особливе місце серед новітніх досліджень займає монографія відомої історикині польської культури Південно-Західного регіону XIX століття Вікторії Колесник (2023), присвячена Подільській губернській гімназії у Вінниці від 1814 до 1831 року. Широкий спектр джерел, зокрема польськомовних, дозволив дослідниці створити унікальну та цілісну картину життя у провінційному навчальному закладі Правобережної України першої третини XIX століття до радикальних змін, спричинених доленосними подіями 1830–1831 років.

Дослідження Даніеля Бовуа історії польських навчальних закладів, Віленського університету та однойменного навчального округу 1803–1830 років (1977) містить цікаву інформацію щодо хронологічного періоду, який передусім темі нашого дослідження.

Незалежно від специфіки наукових інтересів, усі дослідники сходяться на тому, що у розвитку народної просвіти Російської імперії у першій половині XIX століття слід виділяти два значні періоди, що збігалися з послідовними правліннями двох монархів – Александра I (1801–1825) та Ніколая I (1825–1855)¹. На початковому етапі формування управління освітою та її зміст визначалися ідеями польського енциклопедизму. У наступному періоді, особливо після 1830 року, відзначається посилення впливу класицизму та прагматизму щодо станових відмінностей у рівнях освіти. У колишніх польських губерніях це супроводжувалося репресіями за етнічною ознакою – примусовою декласацією значної кількості родин дрібної польської шляхти з переходом їхніх представників до оподатковуваних станів, ліквідацією польськомовних навчальних закладів та відкриттям нових російськомовних шкіл, гімназій, університетів (СПМНП, 1864а–в).

Розглядуваний етап реформування народної просвіти розпочався з уведення «Статуту гімна-

¹ У даному випадку наведені не власні, а тронні імена згадуваних правителів.

зій, повітових і парафіяльних училищ, що перебувають під юрисдикцією університетів: Санкт-Петербурга, Москви, Казані та Харкова» від 8 грудня 1828 року (СПМНП, 1864b: 159–211), яким передбачалися:

1. Семирічна освіта та семикласний склад (§ 143), що перетворювали гімназію на замкнений освітній цикл.

2. Спрощення навчальної програми, незважаючи на введення додаткового навчального часу за рахунок виключення природничих наук, крім фізики та всіх частин прикладної математики, у результаті чого було досягнуто збільшення годин на опанування мовами російською, латиною та німецькою і Закону Божого, а також грецької мови в університетських гімназіях (§§ 144, 145).

Водночас значно зросли зарплати вчителів та інших посадовців у гімназіях, а директор гімназії став директором губернських шкіл як державних, так і приватних. Для його допомоги було запроваджено посаду заступника-інспектора з широкими повноваженнями. Щоб відокремити дітей дворян від решти учнів, у деяких гімназіях створювали пансіони. Були чітко визначені програми з усіх предметів, встановлено перелік рекомендованих підручників, що видавалися для продажу Міністерством народної освіти. Зміни впроваджувалися поступово між 1829 і 1835 роками, безпосередньо у Київському навчальному окрузі у 1832–1834 роках (Алешинцев, 1911: 115–128).

Події 1830–1831 років, пов'язані з польським повстанням і його придушенням, змусили уряд вжити рішучих заходів щодо русифікації системи освіти в колишніх польських губерніях Литви, Білорусі та Правобережної України. Перші результати масштабних змін були представлені імператору міністром народної освіти С. С. Уваровим у його доповіді «Про головні види публічного виховання у Західних губерніях» 25 березня 1834 року:

«<...> Усі заходи, вжиті Міністерством народної освіти до 1833 року, були спрямовані на: по-перше, відновлення державних навчальних закладів у цих губерніях у логічний та зв'язаний спосіб; по-друге, визнаючи, що керівництво інтелектуальною освітою майбутніх поколінь може допомогти досягти бажаної моральної та політичної єдності цих губерній із рештою країни, необхідно було відновити та організувати ці школи в російському дусі, часто під старими назвами; по-третє, щоб уникнути тривоги серед населення регіону, яке спочатку було уведене в оману як старими, так і новими помилками, та завоювати їхню довіру, план полягав у тому, щоб створити ці школи, враховуючи місцеві потреби, які не супер-

ечать загальній стратегії, суворо враховуючи при цьому основний зміст і методи, пов'язані з головною метою; по-четверте, враховуючи поточну потребу та неможливість негайно мати достатньо персоналу для повної перебудови освітньої системи, було доцільно тимчасово використовувати деяких колишніх посадовців – тих, хто не був причетний до нещодавніх заворушень або не заслуговував на недовіру – у перехідний час; по-п'яте, для зміцнення довіри серед вищого класу пропонувалося створити якомога більше дворянських пансіонів при гімназіях, пропонуючи спеціалізовані установи для учнів, які регулярно проживають у пансіонах, що забезпечить ретельніший нагляд і точніше впровадження керівних принципів; по-шосте, ретельно відновлюючи освітню систему в губерніях, повернутих з Польщі, поступово перенести її центральний акцент до Росії, плавно адаптуючи всю систему до нового центрального пункту. <...>» (СПМНП, 1875: 900–902).

Навіть сьогодні, через два століття після вказаних подій, важко більш стисло й детально визначити сутність і алгоритм імперської освітньої реформи в Правобережній Україні 1830–1840-х років, ніж це зробив сам ідеолог та організатор цієї реформи. Усе зводилося до поступової, але швидкої русифікації навчального процесу, переформатування кадрового забезпечення освіти через витіснення вчителів, чий світогляд формувався у польських гімназіях і університетах, заміни їх випускниками російських університетів, зокрема Київського Святого Володимира.

Директорами новостворюваних російськомовних гімназій на Правобережжі у 1832–1833 роках були призначені особи, які вже проявили себе як вірні послідовники політики імперського уряду та мали певний досвід роботи в польському середовищі. Подільську губернську гімназію очолив випускник С.-Петербурзького педагогічного інституту, колишній директор Вітебської гімназії Ф. Я. Телешев, директором Вінницької повітової гімназії став випускник С.-Петербурзької духовної академії, бувший чиновник особистої канцелярії Великого князя Костянтина Павловича у Варшаві Г. М. Фовіцький, очільником Житомирської губернської гімназії було призначено випускника С.-Петербурзького педагогічного інституту, колишнього префекта Волинського ліцею, директора волинських училищ, католика О. М. Бокщанина, директором Луцької повітової гімназії став випускник Харківського університету, бувший старший учитель Слобідсько-Української (Харківської) губернської гімназії І. Г. Кулижський.

Менш відомі соціальна та конфесійна приналежність, освітній рівень і кар'єрний шлях першого набору вчителів у нових гімназіях. Частково заповнити цей пробіл для Вінницької гімназії 1832–1835 рр. покликана пропонована публікація, що базується на відповідних матеріалах з фондів Державного архіву Вінницької області (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2). Основний масив документів Канцелярії попечителя Київського навчального округу 1832–1847 рр. зберігається у Центральному державному історичному архіві України (ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 1). Частина документів, передана свого часу до Міністерства просвіти, перш за все щодо призначення на посади, звільнення, пенсійні справи вчителів і чиновників, рішення слідчих комісій акумулювалися в архіві цього міністерства і знаходяться у Російському державному історичному архіві у С.-Петербурзі (РГИА. Ф. 733).

Виклад основного матеріалу. Нижче наводимо архівні документи в українському перекладі, зберігши стиль і форму оригіналів.

1. Відкриття гімназій, призначення чиновників, вчителів і передача повноважень

Документ 1.1

13 жовтня 1832. № 598. – Копія № 1. Міністерство Народної Просвіти. З Ради Імператорського Харківського Університету. Харків. Пану директору училищ Подільської губернії Телешеву².

Його Превосходительство п[ан] Попечитель Харківського навчального округу в поданні 7 жовтня повідомив Раді розпорядження, що надійшли внаслідок найвищого Його Імператорської Величності веління щодо нового облаштування навчальних закладів у Подільській губернії; вони полягають в наступному.

I.

Государеві Імператору благоугодно було вказати його світлості³ вимагати від генерал-губернатора Київського, Волинського та Подільського його думки відносно пропозиції його превосходительства п[ана] попечителя відносно визначених його превосходительством місць для заснування училищ. <...>

² Наводиться у скороченому вигляді. Повністю див.: (Бойко, 2022: 145–149).

³ Йдеться про князя Лівена Карла Андрійовича (1767–1844), міністра народної просвіти з 25.04.1828 р. до 18.03.1833 р.

Думка його світлості з цього приводу була такою:

По Подільській губернії

1. Внаслідок найвищої волі, губернську гімназію перевести з Вінниці у Кам'янець-Подільський, скасувавши Кам'янецьке училище з тієї причини, що у гімназії два нижчі класи становлять предмети повітового училища.

2. У Вінниці заснувати другу гімназію, оскільки губернське місто Кам'янець на краю губернії, а Вінниця більше в осередді [її] перебуває.

По цьому усі інші бувші у цій губернії училища, утримувані як урядом, так і ченцями, скасувати. <...>

3. За Статутом навчальних закладів бувшого Віленського навчального округу, до якого училища волинські та подільські належали раніше, предмети навчання в гімназіях та повітових училищах незрівнянно перевершують належні в російських цього роду закладах, перевага ж особливо в повітових училищах така, що учні поступали з оних не в гімназії, а безпосередньо до університету.

Невідповідність тут очевидна, оскільки, якщо в повітових училищах навчають тим самим, або майже тим самим предметам, що і в гімназіях, то ці останні стають непотрібними і навпаки, а звідси Государеві Імператору благоугодно було найвище зволити [підтримати] пропозицію п[ана] попечителя, щоби в гімназіях і повітових училищах означених двох губерній введені були предмети навчання за Статутом російських навчальних закладів 1828 р., але з тим, щоб серед предметів навчання не було польської мови, якій учні можуть навчатися власним коштом, якщо забажають. <...>

5. Жалування у гімназіях та повітових училищах цих двох губерній, Подільської та Волинської, залишити таким як є, по-перше, тому що воно визначене вже з давніх часів і, по-друге, щоб тим залучити туди російських вчителів із належними здібностями. Пропозиція ця удостоїлася найвищого схвалення. Його світлість приєднав до цього Його Превосходительству п[ану] Попечителю копії з проекту штату для гімназій і повітових училищ у Волинській та Подільській губерніях. <...>

Рада Університету, даючи Вам знати про вищевикладені найвище затверджені пропозиції стосовно облаштування навчальних закладів Подільської губернії, додає також до відома і копію штату для гімназій і повітових училищ Подільської та Волинської губерній.

Штат гімназіям
Волинської та Подільської губерній

Посади та види витрат	Кількість людей	Жалування руб. сріблом	
		Одному	Усім
Директор	1	—	800
Інспектор	1	—	400
Старших вчителів у відповідності до Статуту російських навчальних закладів 1828 року	6	400	2400
Законовчитель грецького віросповідання	1		400
Римо-католицького	1		400
Молодших вчителів			
1. Російської граматики	3	300	900
2. Німецької мови			
3. Французької мови			
Вчитель малювання, чистописання і креслення	1	—	300
На бібліотеку та зібрання інструментів	—	—	240
На утримання будинку, служителів та інші видатки	—	—	680
Разом	14	—	6020
Потрібні кошти на двох канцелярських служителів, одного вищого, а іншого нижчого розряду, на нагороди учням, на роз'їзди директору та на канцелярські припаси використовуються з 1000 рублів сріблом, щорічно спрямовуваних до кожної гімназії на надзвичайні по училищах кожної губернії витрати			

(ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 163. Арк. 2–9).

Документ 1.2

В Харкові 21 жовтня 1832 року № 4089. Одержано 2 листопада 1832 року. – Копія 1. Міністерство Народної Просвіти. Департамент народної просвіти. З Училищного комітету Імператорського Харківського університету. П[ану] директору Вінницької гімназії Фовіцькому.

П[ан] Попечитель Харківського навчального округу пропозицією від 12 цього [року] жовтня за № 1269 дав знати сему університету, що у наслідок Найвисокішого повеління про училища Волинської, Подільської та Київської губерній, п[аном] Міністром Народної Просвіти [Ви] затверджені у 21 день липня цього 1832 року директором до заново відкритої гімназії у місті Вінниці Подільської губернії. Внаслідок чого Училищний комітет, спрямовуючи у копії згадану пропозицію п[ана] Попечителя, відписує Вам про усе, що до Вас в оному стосується, до відома та належного виконання. При цьому дає знати, що про надсилання до Вас прошнурованих книг для запису приходу та видатків коштів, що мають здійснюватися у відповідності до штату Вінницької гімназії та про надання Вам з боку цивільного начальства [губернії] сприяння при урочистому відкритті Вінницької гімназії та в інших законних Ваших вимогах відносно облаштування навчальних закладів, здійснені від Університету представлення до Подільської казенної палати, а про

останнє Подільським цивільним губернатором як і про все інше здійснено відповідне розпорядження. Що ж стосується забезпечення Вас усіма терміновими відомостями та іншими даними, що подаються вищому керівництву, то зазначені мають бути Вам доставлені найближчим часом.

Професор Чанов, протоколіст П. Клецов (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки училищных чиновников. Арк. 1).

Документ 1.3

Копія з пропозицій п[ана] попечителя Харківського навчального округу до Ради імператорського Харківського університету від 12 жовтня 1832 року за № 1269.

Приставаючи до відкриття гімназії у Вінниці за Статутом 1828 року, котра віднині не є губернська гімназія, губернською ж буде новостворена гімназія у Кам'янець-Подільському, директором якої бути перебуваючому у Вінниці директором Телешеву, а до гімназії Вінницької визначений і затверджений п[аном] Міністром Народної Просвіти 21 липня 1832 року службовець військової канцелярії блаженної пам'яті Його Імператорської Високості Цесаревича чиновник 6-го класу Фовіцький 2-й, якому після входження у посаду надати від Ради припис, та щоб директор Телешев привів п[ана] Фовіцького до присяги і здав би до його відання Вінницької гімназії кошти та справи оної, окрім тих, до Дирекції подільської

віднесених, які Телешев зобов'язаний узяти з собою до Кам'янця-Подільського, оскільки він є директор, керуючий Дирекцією. Забезпечити їх обох тими приписами та відомостями, котрі запропоновані мною Раді від 7 [числа] поточного місяця за № 1224 щодо облаштування Луцької гімназії. Жалування директору Фовіцькому, відповідно до циркулярного припису міністра народної про-світи, визначено з дня призначення його на посаду з коштів Вінницької гімназії, продовжено ж [буде] з одержанням асигнувань. Телешеву до 1 січня [видавати] також з коштів Вінницької гімназії, аби відпуск до оної гімназії решти асигнованих сум <нерозбірливо> до Подільської казенної палати, які й прийме директор Телешев. Вінницькій гімназії перебувати під безпосереднім керівництвом Університету з вступом на посаду директора Фовіцького, і з цим припиняється будь-який вплив директора Телешева на неї. Оскільки повітові училища в Меджибожі та Немирові скасовуються, то всі навчальні посібники та обладнання передати до Вінницької гімназії, а справи [архівні] та кошти – до Подільської гімназії. Приписати директору Фовіцькому відкрити Вінницьку гімназію 6 грудня у день тезоіменитства найулюбленішого імператора. Кам'янець-Подільську гімназію відкрити 1 січня 1833 року, про що Рада одержить від мене особливий припис, як і призначення до оної вчителів. Після закриття в Кам'янці повітового училища до Вінницької гімназії призначаю вчителів законо-вчителів [так у тексті] тих самих, котрі нині знаходяться. Інспектором гімназії визначено мною Робоконова, який викладає вищу частину математики та фізику, про що Училищний комітет повідомлено від 30 вересня цього року за № 1201. Для викладання російської словесності та логіки призначаю вчителя Херсонської гімназії Аристарха Яковлева. Для викладання російської граматики та географії вчителя Катеринославського повітового училища Ніканора Смольскова. Яковлеву та Смольскову видати прогони з місць [проживання] до Вінниці та на допомогу для переїзду Яковлеву 150 руб. асигнаціями та Смольскову 150 руб. асигнаціями на рахунок коштів Вінницької гімназії. Для викладання історії та статистики з Немирівського повітового училища вчителя Димитрія Авер'янова. Для викладання математики штатного наглядча Меджибозького закритого училища Скимборського, котрий, після здачі усього, що вище приписано мати [в училищі], повинен з'явитись до своєї посади у Вінницю. Для викладання латинської мови призначається Ягелло, перебуваючий при Вінницькій гімназії до подальшого розпорядження, і Гржесецький, штат-

ний наглядчак закритого Немирівського повітового училища, котрий, після здачі усього, що зверху приписано, повинен з'явитися до своєї посади. Для викладання німецької мови залишається вчитель того ж предмета, який перебуває у Вінницькій гімназії, Леман. Для викладання французької мови призначаю вчителя закритого Меджибозького училища Менглетта. Для малювання і креслення відставного поручика Медоушевського⁴, чий папери до цього додаю для відсилання директору Вінницької гімназії та для оголошення Медоушевському про його призначення. Чистописання доручити одному з вчителів Вінницької гімназії на розсуд директора, поки не підшукає до того здібного, якому давати половину жалування вчителя малювання, котрому, оскільки він не може вчити чистописання, здійснювати з 306 руб. окладу сріблом половину, тобто 150 руб. сріблом на рік. Я впевнений, що з п[анів] вчителів Вінницької гімназії, прийнявши на розсуд директора клас чистописання, не вимагатиме за короткий термін видачі жалування і надасть [можливість] начальству його винагородити [іншим способом]. За цим розподілом вчителі, що залишились у Вінницькій гімназії та повітовому училищі Немирівському і Меджибозькому, наперед до визначення їх по місцях [служби] зможуть користуватись тими самими казенними квартирами і продовжувати одержувати жалування тільки в гімназії Вінницькій, [але] мають потіснитися, щоб надати приміщення нововизначеним вчителям. Невідкладно пропоную Раді усе вищеприписане до найскорішого виконання і щоб з першою відправкою пошти було про усе оне відписано кому слід до виконання.

Оригінал підписав Пьотр Клецов (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 2–3).

2. Почесний попечитель гімназії

З *«Статуту гімназій та училищ повітових та приходських» 1828 року:*

«§ 220. Звання почесного попечителя гімназії може бути поєднане тільки з найбільш почесними за дворянськими виборами званнями: губерньського та повітового провідника, совісного судді і депутата дворянства.

§ 221. Почесний попечитель має разом з директором загальний нагляд за станом гімназії, але сам по собі не здійснює жодних розпоряджень, а лише повідомляє директорів на словах чи письмово, а не прилюдно, про помічені ним відходження

⁴ Смольсков, Скимборський, Леман, Медоушевський до гімназії не прибули та були замінені іншими вчителями.

від Статуту або інші які-небудь негаразди. Якщо його зауваження залишатимуться без належного реагування, він повідомить про це Університет.

§ 225. Один із перших обов'язків почесних попечителів є знаходження та підготовка кращих засобів для відкриття пансіонів при гімназіях. Для цього вони вступають у належні стосунки з місцевим дворянством і місцевим керівництвом.

§ 226. Почесний попечитель гімназії, на увесь час відправлення цієї посади користується перевагами державних чиновників 5-го класу, якщо чину вищого не має. Він носить такий самий мундир, що визначений для губернських директорів училищ» (Устав гимназий и училищ, 1829: 84–86).

Документ 2.1

В м. Києві. 11 червня 1833 р. № 1040. – Міністерство Народної Просвіти. Київський навчальний округ. Циркулярно. П[ану] директору Вінницької гімназії.

П[ан] Попечитель Київського навчального округу, з'ясувавши з донесень директорів деяких училищ що при справах канцелярій їх немає формулярних списків про службу почесних попечителів гімназій та наглядачів повітових училищ, від чого виникає зайве листування з вимогою оних від губернського цивільного керівництва, резолюцією звелів: «приписати циркулярно, щоб наперед директори училищ мали при справах своїх формуляри почесних попечителів та наглядачів».

Унаслідок цього повідомляю про належне виконання.

За відсутністю попечителя,

Директор училищ Київської губерньської гімназії (підпис)

Старший письмоводитель (підпис) (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 40).

Документ 2.2

Формулярний список про службу поміщика

Гайсинського повіту Йосифа Држевецького

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Гайсинського повіту поміщик Йосиф, Філіціанів син, Држевецький, від народження 60 років. Римо-католицького віросповідання.

З якого звання походить.

З дворян.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

У батьків та самого нього. Родова.

У спадщину від батька [одержав] Волинської губернії, Кременецького повіту села Юспівці та Красну Луку, що мають ревільських чоловічої статі 500 душ.

У дружини. Родова.

За дружиною від першого шлюбу з роду Островських Подільської губернії Гайсинського повіту село Кунигу, що має 368, та Брацлавського повіту село Семенки 130 чоловічих ревільських душ.

Благопридбана.

У дружини за другим шлюбом з роду Ярошинських Гайсинського повіту село Росоховата, що має 215 душ.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

За обранням дворянами Подільської губернії Брацлавського повіту до Брацлавського межового суду членом (1814 року з вересня місяця). Де після відбуття одного трирічного періоду обраний був дворянами Волинської губернії, Кременецького повіту дворянським провідником оного (1817 року у липні місяці).

За вислугою у цій посаді одного триріччя, тобто до 27-го липня 1820 року, за поданням Міністра народної просвіти іменним Найвисокішим Указом затверджений членом про училищні фундації Комісії (1820 року у вересні місяці).

Від якої посади на [власне] прохання Наймилостивіше звільнений (1824 року січня 23-го). І при тому за виявлене до служби старання одержав Найвисокіше благовоління, оголошене через Міністра народної просвіти князя Голіцина лютого 2-го дня того ж 1824 року посередництвом попечителя Віленського навчального округу.

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Одружений у другому шлюбі з Констанцією Цеславою, дочкою з роду Ярошинських. Має дітей від першого шлюбу сина Кароля 23-х років, дочку Єлену, що заміжня за поміщиком Волинської губернії Володимирського повіту камергером Францишеком Скибицьким та від другого шлюбу дочку Єву 5-ти років, котра, рівно і син, знаходяться при ньому. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 43–44).

Додаткова інформація

Відмова І. Ф. Држевецькому від прав балотуватися на посаду почесного попечителя Подільських губернських гімназій через підозри у зв'язках з поляками, які емігрували за кордон після повстання 1831 року (13 жовтня 1835 р.). (РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 239).

Біографічна версія

Józef Drzewiecki (нар. 7 березня 1772 року в Юськівцях, помер 20 січня 1852 року). Син Феліціана Рафала (камергера Кшесенця) та Анни, уродженої Блендовської, народився 7 березня

1772 року в Юськівцях Кременецького повіту Волинської губернії. Закінчив школу в Кременці із золотою медаллю (навчання розпочав у 1780 році). У 1792 році він уже був депутатом Сейму Польської Республіки від Волині. Під час польсько-російської війни 1792 року служив військово-цивільним комісаром Волинського воєводства. У 1794 році, під час повстання Костюшка, був призначений полковником волинського ополчення. У червні австрійці заарештували його в Галичині (після битви під Щекоцинами) та передали росіянам. Невдовзі повернувся та почав збирати грошові пожертви на повстання. Його підвищено (4 вересня 1794 року) до віце-бригадира Волинської бригади Української національної кавалерії під командуванням Бенедикта Колишка та під наглядом Йоахіма Дениски. Поблизу Мацейовиць його знову взяли в полон і відправили до Ташан. Невдовзі після звільнення він сприяв звільненню генералів Каменського, Князевича та Сераковського. Після поразки Львівського повстання (1795–1796) заснував підпільний патріотичний клуб у Варшаві. У 1797 році він дістався до легіонів, пройшовши через Відень, Карлсбад, Лейпциг, Цюрих та Местре-Пассіньяно, де перебував у штаб-квартирі у званні капітана. У Римі він активно брав участь у роботі Економічної ради Першого легіону. Разом з Князевичем він брав участь у місії до Парижа, щоб доставити Директорії прапори неаполітанської армії, захоплені під час кампанії 1799 року (на той час він служив у 2-му батальйоні 1-го легіону). У 1799–1801 роках (призначення: 12 вересня 1799 р.) перебував у Дунайському легіоні, звідки разом із Князевичем та С. Фішером вийшов у відставку (Флоренція: 10 червня 1801 р.), після чого повернувся на батьківщину, присвятивши себе економіці та освіті. Співпрацював з Тадеушем Чацьким та продовжував його справу. Також був одним із засновників Чорноморського торговельного товариства (заснованого 27 липня 1802 р.). З 1817 р. – маршалок шляхти Кременецького повіту. Після поразки Листопадового повстання виконував обов'язки попечителя гімназій у Подільській губернії, а з 1839 р. – маршалка дворянства в Гайсинському повіті. Був прихильником угоди з Росією та співпраці з нею (Józef Drzewiecki (pułkownik). Електронний ресурс).

3. Директор гімназії

З «Статуту гімназій та училищ повітових та приходських» 1828 року:

«§ 138. Директор обирається університетом переважно з чиновників, які мають вчені ступені та обіймали посади інспекторів у гімназіях. Він

затверджується у цьому званні Міністром народної просвіти.

§ 139. Директор, крім ґрунтовних знань, потрібних для суджень про здібності вчителів та спосіб їх викладання, повинен мати і властивості, потрібні для керівництва училищами, йому підвідомчими; а у доброчесності своїй бути гідним довіри Уряду та батьків, котрих діти доручаються його головному нагляду.

§ 166. Директор є хазяїном гімназії та начальником усіх казенних училищ, що знаходяться у губернії; його нагляду підлягають пансіони та інші приватні навчальні заклади.

§ 167. Головний обов'язок директора полягає в пильному, неослабному нагляді за гімназією та всіма довіреними йому училищами; він повинен намагатися, щоб усюди виконувалися постанови Статуту навчальних закладів і приписи керівництва.

§ 168. Він звертає особливу увагу на вчителів, їх поведінку, спосіб викладання та відносини з учнями, наставляючи та заохочуючи їх, він має сам бути для них прикладом старанності, зваженості та невтомної діяльності.

§ 170. Директор може і повинен намагатися своєю владою припиняти незгоди, що виникають між вчителями.

§ 171. Директор спостерігає за утриманням учнів, що проживають у вчителів, відзначаючи, чи відповідає це намірам тих, хто довірив їм дітей своїх, та загальній меті виховання.

§ 173. Директор має нагляд за всіма, хто проживає у будинках гімназії, охороняє в них порядок та пристойність і на власний розсуд призначає та звільняє служників.

§ 178. Директор також стежить, щоб усі навчальні предмети викладалися за схваленими від Уряду книгами і програмами; він піклується і про те, щоб в училищах не бракувало навчальних посібників, і для цього заздалегідь робить запити куди слід.

§ 179. Директор безпосередньо підпорядкований Університету і в усьому зноситься з ним, питаючи у слушних випадках дозволу в усіх справах, доручених йому гімназії та інших підвідомчих їй навчальних закладів.

§ 181. Щорічно до 1-го числа серпня директор подає Університету службові списки перебуваючих у його віданні чиновників та вчителів, засвідчуючи їхню службу та висловлюючи клопотання про належні їм, на його думку чи за загальними настановами, нагороди.

§ 182. Директор має право звертатися до провідників дворянства, а рівно і до губернських та

інших місцевих керівництв у справах, доручених йому училищ, прохаючи від них допомоги або підтримки і повідомляючи про результати своїх звернень Університету.

§ 183. Директор має у своєму безпосередньому віданні усю господарську частину: споруди, кошти та інше майно гімназії.

§ 229. Директор гімназії вважається на державній службі та, якщо вищого чину не має, у сьомому класі, поки перебуває у цьому званні. Прослуживши дев'ять років, він затверджується у відповідному до цього класу чині. Однак, директори можуть і раніше бути зведені до цього чину і наступних на підставі загальних правил, не підлягаючи випробуванню». (Устав гімназій и училищ, 1829: 54, 55, 66–71, 87).

Документ 3.1

Формулярний список про службу директора Вінницької гімназії Гавриїла Фовіцького

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Директор Вінницької гімназії, 6-го класу [чиновник], Гавриїл, Михайлів син, Фовіцький 2-й, 43-х років, орденів Св. Володимира 4-го ступеня та Св. Станіслава 3-го ступеня кавалер, має Знак відзнаки бездоганної служби за XV років Греко-російського віросповідання.

З якого звання походить.

Син священика Орловської губернії.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

З студентів С.-Петербурзької Духовної академії на службу вступив до Державного адміралтейського департаменту перекладачем на підставі Статуту духовних училищ з чином 14 класу (1814 року, листопада 7 числа).

За атестатом одного Департаменту, призначений Державною колегією закордонних справ до Московського архіву перекладачем (1817 року, червня 11 числа).

З Державного адміралтейського департаменту звільнений (1817 року, липня 6 числа).

Зведений у протоколісти 10-го класу (1817 року, грудня 31 числа).

Призначений до Польової провіантської комісії Литовського окремого корпусу комісіонером із залишенням у військовій канцелярії Його Імператорської Високості блаженної пам'яті Государя Цесаревича (1818 року, вересня 16 числа).

Зведений до 9-го класу (1821 року, січня 24 числа).

За відзнаки у службі дозволено носити на мундирі золоті нашивки, встановлені для чиновників Військового міністерства (1821 року, липня 7 числа).

Зведено до 8-го класу (1822 року, серпня 20 числа).

[Зведено] до 7-го класу (1825 року, червня 7 числа).

За представленням Його Імператорської Високості Цесаревича наймилостивіше нагороджений за відмінно старанну службу орденом Св. Володимира 4-го ступеня (1827 року, грудня 6 числа).

Зведений у 6-й клас (1829 року, липня 18 числа).

Пожалуваний Знаком відзнаки бездоганної служби за XV років (1830 року, серпня 22 числа).

Під час виникнення у місті Варшаві 7-го листопада 1830 року заворушень був схоплений польськими заколотниками у полон, а потім у березні місяці [1831 року] відправлений разом з іншими російськими чиновниками в м. Вольборф а потім до м. Оптовець. Час перебування у полоні на підставі найвисокішого Його Імператорської Величності веління, оголошеного п[ану] головнокомандуючому Діючою армією генерал-фельдмаршалу князю Варшавському графу Паскевичу-Ериванському відносно п[ана] управителя Головного штабу Його Імператорської Величності генерала-ад'ютанта генерала від кавалерії графа Чернишова від 30-го жовтня 1831 року, відображеному в Указі Правлячого Сенату 20-го січня 1832 року, звелено від служби не виключати, але вважати ону як у відношенні до пенсії, так і орденів і знаків відзнаки бездоганною службою. Після взяття в серпні місяці 1831 року Варшави прибув до посади, увійшов до Комісії із розбору та приведення у порядок розрізнених заколотниками справ по Головному штабу та канцелярії в бозі спочиваючого Його Імператорської Високості Цесаревича у жовтні місяці 1831 року і знаходився у цій Комісії до 2-го вересня 1832 року, завершивши покладене на нього доручення з відмінним успіхом.

За представленням попереднього керівництва за відмінну та віддану службу наймилостивіше пожалувано одноразово п'ять тисяч рублів асигнаціями (1832 року, серпня 10 числа).

Призначений директором до Вінницької гімназії (1832 року, липня 21 числа).

За службу у військовій Канцелярії блаженної пам'яті Його Імператорської Високості Цесаревича наймилостивіше пожалуваний за клопотанням Його Імператорської Високості Великого Князя Михайла Павловича пенсіоном до смерті по дві тисячі рублів асигнаціями [на рік] (1834 року, серпня 17-го).

За відмінний стан моральної частини Вінницької гімназії та хороший стан навчальної за свідомством п[ана] візитатора оголошена подяка п[аном] Попечителем Київського навчального округу (1834 року вересня 21-го).

Наймилостивіше пожалуваний орде- ном Св. Станіслава 3-го ступеня (1835 року, квітня 12-го).

Чи не був у відпустках, якщо був, то коли саме і скільки часу і чи з'являвся вчасно до служби.

Був звільнений за хворобою на Кавказькі мінеральні води на 4 місяці, що було продовжено ще на 1 місяць. З'явився вчасно.

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Одружений з Аграфеною Васильєвою, дочкою повітового землеміра. Має дітей: синів – Михайла 16-ти років у Артилерійському училищі, Павла 14-ти років у Корпусі інженерів шляхів сполучення, Івана 13-ти й Петра 12-ти років при батьках; дочок – Олександрю 15-ти років у Катеринославському інституті [шляхетних дівчат], Єлисавету 10-ти років, Анну 6-ти років і Наталію 2-х років при батьках. Греко-російського віросповідання. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки училищных чиновников. Арк. 43–44; Формулярный список о службе и достоинстве. Арк. 1 зв.–7).

Додаткова інформація

Звернувся до імператора Александра І з проханням посприяти у виданні його перекладу з латини «Подорож барона С. Герберштейна до Москви в XVI столітті» за державні кошти. Відмовлено через негативні відгуки на переклад академіків Я.Д. Захарова та Ф.І. Круга (18 червня – 26 вересня 1821 р.). (РГИА. Ф. 733. Оп. 87. Д. 163).

Звільнений з посади директора Вінницької гімназії за «порушення правил у господарських та адміністративних справах» 19 січня 1839 р. (РГИА. Ф. 733. Оп. 87. Д. 359).

Призначений виконувачем обов'язків директора Рівненської гімназії у Волинській губернії 13 липня 1839 р. (Луц, В., Морозова, О. (ред.), 2014: 25, 76).

Призначений виконувачем обов'язків директора Таганрозької гімназії в Одеському навчальному окрузі 1 жовтня 1841 року. (РГИА. Ф. 733. Оп. 78. Д. 344).

Перебуваючи на посаді директора шкіл Катеринославської губернії, одержав дозвіл на утримання пансіонерів у своєму будинку (2 червня – 9 липня 1843 року). (РГИА. Ф. 733. Оп. 78. Д. 438).

Перебував на посаді директора шкіл Чернігівської губернії у чині статського радника (чинов-

ника 5-го класу) 20 січня 1845 року. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 327. Арк. 25).

Звільнений зі служби директором Катеринославської гімназії з призначенням пенсії та правом носіння мундира (9 серпня 1846 року) (РГИА. Ф. 733. Оп. 78. Д. 486).

4. Інспектор гімназії

З «Статуту гімназій та училищ повітових та приходських» 1828 року:

«§ 140. Інспектор призначається Університетом і затверджується попечителем з кола старших викладачів гімназії, що вирізняються старанністю та успіхами у викладанні.

§ 195. Інспектор є помічником директора у всьому, що стосується нагляду за викладанням та моральною складовою виховання у гімназії. За відсутності директора він здійснює всі його права та обов'язки.

§ 196. Інспектор повинен щоденно відвідувати класи і спостерігати, щоб вчителі точно виконували свої обов'язки; у протилежному випадку він робить їм зауваження, але не у присутності учнів. Він спостерігає за порядком у класах, як під час навчання, так і під час входу та виходу учнів.

§ 197. Інспектор також спостерігає за послідовністю викладання навчальних предметів та за їх приведенням до належного завершення у визначений час.

§ 198. У разі хвороби чи відсутності вчителя інспектор доручає клас іншому вчителю або сам викладає в ньому.

§ 199. Інспектор під час відвідування класів переглядає списки та журнали, де зазначаються успіхи учнів.

§ 200. Вчителі щомісяця подають інспекторові відомості про поведінку учнів, їхні успіхи та покарання, яким вони піддавалися. Інспектор представляє ці відомості раді гімназії.

§ 201. Інспектор спостерігає, щоб вчителі не опікувалися переважно деякими учнями за якоюсь прихильністю, а звертали особливу увагу на учнів, які мають прогалини в навчанні.

§ 202. Інспекторові доручається нагляд за покараннями. При цьому він має діяти з надзвичайною обережністю і не інакше, ніж після ґрунтовного розгляду, у чому полягає провина.

§ 206. Інспекторові доручається безпосередній нагляд за цілісністю навчальних посібників, що перебувають у віданні вчителів.

§ 230. Інспектор гімназії вважається на державній службі та, якщо не має вищого чину, у 8-му класі, доки перебуває на цій посаді. Він зводиться у чини на загальних підставах, але

не піддається випробовуванням». (Устав гимназий и училищ, 1829: 55, 75, 76, 77, 79, 87, 88).

Документ 4.1

Формулярний список про службу інспектора
Вінницької гімназії, вчителя математики
та фізики Романа Робоконова

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Інспектор Вінницької гімназії та вчитель математики й фізики Роман, Романів син, Робоконів, 34 роки. Греко-російського віросповідання.

З якого звання походить.

З дворян.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

Закінчив курс наук по фізико-математичному відділенню в імператорському Харківському університеті та, маючи бажання служити у Корпусі інженерів шляхів сполучення, був допущений до екзамену на чин поручика в Інституті інженерів шляхів сполучення 1824 року, лютого 7 дня. Після задоволення усіх практичних вимог і завершення останнього усного екзамену [був] визнаний членами Комітету інженерів достойним бути інженером 3-го класу, тобто поручиком, 1824 року, 26-го квітня. Після донесення про це Його Королівській Високості Головнокеруючому шляхами сполучень, справу було передано до Ради Корпусу інженерів шляхів сполучення 1824 року, липня 14 дня. За визначенням Ради був удостоєний від Його Королівської Високості Головнокеруючого шляхами сполучення доповіді Його Величності Государеві Імператору щодо прийняття до Корпусу інженерів з чином поручика 1824 року, 15 грудня. Його Величність Государ Імператор, після розгляду думки Ради, викладеної у доповіді Його Високості, звелів оголосити, що не бажає відходити від установ Корпусу, які не дозволяють вступати до нього безпосередньо з чином поручика. Невдовзі після цього, через хворобу та домашні обставини, [Робоконів] був відставлений від служби.

Призначений інспектором Вінницької гімназії і вчителем математики та фізики (1832 року, липня 19 дня).

За відмінний стан моральної частини у Вінницькій гімназії та за хороший стан навчальної за свідоцтвом п[ана] візитатора оголошена подяка п[аном] Попечителем Київського навчального округу (1834 року, вересня 21 дня).

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Не одружений. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 55–56; Формулярный список. Арк. 6 зв.– 9).

5. Вчителі гімназії

З «Статуту гімназій та училищ повітових та приходських» 1828 року:

«§ 141. Вчителі визначаються тим університетом, у віданні якого знаходяться гімназії, хоча б готували до цього звання і в іншому навчальному оточенні.

§ 148. Вчителі історичних і математичних наук, стародавніх мов та російської словесності називаються старшими, а вчителі російської граматики, географії та новітніх іноземних мов молодшими.

§ 159. Вчителі повинні доводити учням, що їхнє викладання є лише керівництвом для досягнення знань, які набуваються не інакше як власними зусиллями.

§ 165. У відносинах між собою вчителі зобов'язані допомагати один одному справою та порадою. Вчителі вищих класів не повинні дозволяти собі зневажати вчителів класів нижчих або принижувати науки, що викладаються іншими їх товаришами, пам'ятаючи, що усі навчальні предмети суть більш-менш потрібні частини одного ланцюга людського пізнання. З іншого боку, вчителі нижчих класів зобов'язані виявляти належну повагу тим, хто переважає їх у знаннях.

§ 231. Старші вчителі гімназії перебувають у 9-му, а молодші у 10-му класі державної служби, за винятком вчителів малювання, котрі вважаються лише у 12-му класі. Вчителі інших мистецтв не мають чинів. Прослуживши чотири роки, кожен затверджується у приналежному до його звання класі зі старшинством з часу вступу на посаду». (Устав гимназий и училищ, 1829: 55, 57, 58, 62, 65, 66, 88).

5.1. Вчителі Закону Божого

Документ 5.1.1

Формулярний список про службу законовчителя
греко-російського віросповідання
протоієрея Сильвестра Адіяевича

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Законовчитель греко-російського віросповідання, протоієрей Сильвестр, Єфимів син, Адіяевич, 44 роки, нагороджений скуфією. Греко-російського віросповідання.

З якого звання походить.

З духовного.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

Будинок дерев'яний з крівлею такою ж у місті Вінниці.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

Навчався у Любарському училищі Волинської семінарії та Київській академії.

Призначений вчителем за резолюцією <...> архієпископа Подільського і Брацлавського до Шаргородського відділення Подільської семінарії граматичного класу латинської мови, арифметики, історії та географії (1811 року, 1-го вересня).

[Призначено вчителем] середнього граматичного класу і тих самих предметів (1813 року, 1-го січня).

Переведений до Кам'янець-Подільської семінарії вчителем вищого граматичного класу арифметики та грецької мови (1814 року, 14-го січня).

Після перетворення духовних училищ призначений там само вчителем вищого відділення грецької мови, латини, священної історії, арифметики <...> (1817 року, 27-го вересня).

Рукопокладений у священники (1818 року, 6-го січня).

Затверджений Правлінням Санкт-Петербурзької Духовної академії наглядцем Кам'янецьких повітового та приходського училищ (1818 року, 13-го лютого).

Зведений у сан протоієрея (1821 року, 6-го листопада).

Призначений цензором проповідей у Вінницькому повіті (1822 року, 4-го лютого).

Призначений законовчителем до Подільської гімназії (1824 року, 22-го вересня).

Вчитель російської мови у Вінницькому повітовому училищі, затверджений рішенням Правління імператорського Віленського університету (1825 року, 1-го вересня).

[Призначений] до Вінницького міського Козьмодем'янівського собору настоятелем та першоприсутнім Вінницького духовного правління єпархіальним керівництвом (1828 року, 14-го січня).

Найвисокіше нагороджений скуфією за постановою того ж самого керівництва (1829 року, січня 25-го).

Призначений законоучителем Вінницької гімназії (1832 року, 12-го жовтня).

За сумлінне і старанне проходження посади за свідоцтвом п[ана] візитатора оголошена подяка п[аном] Попечителем Київського навчального округу (1834 року, вересня 21-го).

За сумлінне і старанне проходження покладеної на нього посади оголошена Єпархіальним Єпископом вдячність (1834 року, жовтня 8-го).

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Одружений з донькою священника Марією Гербанівською. 3 дітей має: синів Миколу 17 років, Антона 13 років і Василя 4 роки; доньок Катерину 10 років, Анну 7 років. Греко-російського віросповідання. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 25 зв.-26; Формулярный список. Арк. 23 зв.-27).

Додаткова інформація

Протоієрей Адіясеви́ч був настоятелем Преображенського собору (колишнього Домініканського собору) у Вінниці з 1832 по жовтень 1853 року (Лавренюк (ред.), 2019: 28).

Документ 5.1.2

Формулярний список про службу
законовчителя римо-католицького віросповідання
Олександра Копровського

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Законовчитель римсько-католицького віросповідання ксьондз Олександр Іванів син, Копровський, 36 років.

З якого звання походить.

З дворян.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

По завершенні наук у Буцацькій гімназії одержав у тому свідоцтво від училищного керівництва 1816 року.

Після цього, подавши училищне свідоцтво до Консисторії єпископської, вступив до Кам'янецької семінарії та, по вивченні наук, потрібних для духовного сану, був посвячений ксьондзом Його Преосвященством єпископом Мацієвичем (1819 року, квітня 7).

Призначений вікарієм до Меджибозького костелу у 1819 році.

Призначений Правлінням Імператорського Віленського університету законовчителем католицького сповідання до Немирівського повітового училища (1820 року, грудня 29-го).

Зверх того у 1825 році, травня 26-го призначений [був] тимчасово з боку духовного керівництва керуючим Немирівським приходом. Цю посаду виконував до 1825 року, вересня 29-го.

Призначений законовчителем до Вінницької гімназії (1833 року, серпня 31-го).

За старанне проходження посади за поданням п[ана] візитатора оголошена подяка п[аном] Попечителем Київського навчального округу (1834 року, вересня 21-го).

Наймилостивіше пожалуваний одноразово асигнаціями 320 руб. (1835 року, квітня 26-го).

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Не одружений (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 48–49; Формулярный список. Арк. 26 зв.–29).

Додаткова інформація

Звільнений з посади вчителя Закону Божого у Вінницькій гімназії за станом здоров'я, з проханням про пенсію, 16 березня 1841 року (РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 633).

5.2. Старші вчителі

Документ 5.2.1

Формулярний список про службу
старшого вчителя російської словесності
Аристарха Яковлева

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Вчитель російської словесності Аристарх, Олександрів син, Яковлев, 34 роки. Греко-російського віросповідання.

З якого звання походить.

З обер-офіцерських дітей.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

Після закінчення курсів наук у Воронежській гімназії вступив до Імператорського Харківського університету як казеннокоштный студент у 1818 році.

Закінчивши курс наук на етико-філологічному відділенні за затвердженням Ради Університету [був] призначений вчителем латинської мови до Херсонської губернської гімназії (1821 року, серпня 2 числа).

За поданням директора та рішенням Училищного комітету Імператорського Харківського університету затверджений вчителем російської словесності у тій самій гімназії (1822 року, серпня 12 числа).

За приписом Училищного комітету Імператорського Харківського університету від 12 жовтня 1832 року № 4086 призначений вчителем російської словесності Вінницької гімназії.

За свідоцтвом п[ана] візитатора оголошена переважно подяка п[ана] Попечителя Київського навчального округу за відмінні успіхи в російській словесності (1834 року, вересня 21-го).

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Одружений з дочкою дворянською Варварою Федоровою. Має двох синів: Олександра 3 років та Миколу 2 роки, дочку Анну 8 місяців, які зна-

ходяться при батьках. Греко-російського віросповідання. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 8–9; Формулярный список. Арк. 11 зв.–12).

Додаткова інформація

Директору Вінницької гімназії Яковлеву було призначено пенсію, а його службу продовжено ще на 5 років (26 серпня 1846 р.). (РГИА. Ф. 733. Оп. 70. Д. 99).

Документ 5.2.2

Формулярний список магістра філософії
вчителя латинської мови Ігнатія Ягелло

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Вчитель латинської мови, надворний радник, магістр філософії Ігнатій, Осипів син, Ягелло, 47-ми років. Ордена Св. Станіслава 4-го ступеня кавалер має Знак бездоганної служби за XV років. Римо-католицького віросповідання.

З якого звання походить.

З дворян.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

Навчався спочатку в Тритикумському [Тукумському?] повітовому училищі, закінчив науки протягом чотирьох років в Імператорському Віленському університеті, перебував кандидатом при вчительській семінарії на казенному утриманні з 1807 року, у жовтні місяці.

Призначений для виконання вчительської посади в Поставському повітовому училищі (1809 року, 1-го січня).

Удостоєний ступеня кандидата, а потім магістра філософії за встановленим випробуванням у 1811 році.

До дійсної посади визначений Правлінням Імператорського Віленського університету (1811 року, 30-го серпня).

Нагороджений чином колезького асесора зі старшинством з дня висулуги у попередньому чині (1827 року, червня 7-го).

Зведений у надворні радники зі старшинством з 1-го вересня 1828 року (1830 року, липня 30).

Пожалуваний Знаком бездоганної служби за XV років (1830 року, серпня 22).

Призначений вчителем латинської мови до Вінницької гімназії (1832 року, жовтня 12).

За свідоцтвом п[ана] візитатора оголошена переважно подяка п[ана] Попечителя Київського навчального округу за відмінні успіхи в латинській мові (1834 року, вересня 21-го).

Наймилостивіше пожалуваний орденом Св. Станіслава 4-го ступеня (1835 року, серпня 12-го).

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Одружений на дворянці Марії Грозівій, має дітей, синів Фердинанда та Станіслава, 6-ти років, котрі знаходяться при ньому. Римо-католицького віросповідання (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 30–31; Формулярный список. Арк. 9 зв.–11).

Додаткова інформація

Вийшов у відставку 3 жовтня 1836 року та невдовзі після цього помер. (РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 294).

Документ 5.2.3

Формулярний список про службу вчителя латинської мови Михайла Гржесецького

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Вчитель латинської мови, титулярний радник, Михайло, Станіславів син, Гржесецький, 51-го року [від народження]. Римо-католицького віросповідання.

З якого звання походить.

З духовного.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

Першим наукам навчався в Луцькому та Мендиржицькому [Межиріцькому] училищах, а потім у Кременецькій гімназії, де займав посаду домашнього наглядача, а після витримування екзамену з математики, фізики, латинської мови та словесності був призначений вчителем 2-го класу (1819 року, вересня 1-го). Затверджений у званні вчителя (1822 року, жовтня 16-го).

У 1824 році за попереднім розпорядженням наук [так у тексті] доручено викладання арифметики, алгебри і тригонометрії у вищому класі цього училища.

Зведений у [чин] колезького секретаря зі старшинством від 1-го вересня 1823 року (1825 року, жовтня 15-го).

Приписом п[ана] Попечителя Віленського навчального округу затверджений до виконання посади наглядача Меджибозького училища (1827 року, липня 10-го).

Затверджений наглядачем цього училища (1828 року, серпня 31-го).

Зведений у титулярні радники зі старшинством від 1-го вересня 1825 року (1829 року, березня 4-го).

За власним проханням переведений з Меджибозького училища до Немирівського училища у тій самій посаді (1830 року, вересня 22-го).

Після скасування Немирівського училища переміщений до Вінницької гімназії вчителем латинської мови (1832 року, жовтня 12-го).

За свідоцтвом п[ана] візитатора оголошена переважно подяка п[ана] Попечителя Київського навчального округу за відмінні успіхи учнів у латинській мові (1834 року, вересня 21-го).

Наймилостивіше пожалувано одноразово 450 руб. асигнаціями (1835 року, квітня 16-го).

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Одружений з Іоанною <нерозбірливо>, має дітей: сина Володимира, 9 років, дочок Михайлину, 12 років, Олену, 10 років, котрі при батьках. Римо-католицького віросповідання. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 32–33; Формулярный список. Арк. 19 зв.–22).

Документ 5.2.4

Формулярний список про службу вчителя математики Івана Ординця

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Вчитель математики, колезький секретар Іван, Казимирів син, Ординець, 38-ми років. Римо-католицького віросповідання.

З якого звання.

З дворян.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

Поступив з Білостоцької гімназії до Віленського університету і в ону по закінченні наук удостоєний ступеня кандидата філософії (1817 року, червня 10-го).

За визначенням університетського Правління призначений вчителем арифметики, геометрії та нравовчення [у тексті «благонравия» – рос.] до Молодечинського повітового училища (1820 року, вересня 1-го).

Звідти переміщений до Подільської гімназії [у Вінниці] по тих самих предметах (1823 рік, серпня 24-го).

За відділенням від гімназії повітових класів, він був також вчителем арифметики, геометрії та природної історії у Вінницькому повітовому училищі при тій самій гімназії (1825 року, вересня 1-го).

За допомогу у збиранні природничої історії п[ану] професору [прізвище нерозбірливо] оголо-

шено подяку від Правління Віленського університету (1830 року, квітня 26-го).

Нагороджений чином колезького секретаря зі старшинством від 31 листопада 1828 року (1830 року, липня 30-го).

Призначений вчителем математики до Вінницької гімназії (1832 року, жовтня 30-го).

За старанне проходження посади за свідоцтвом п[ана] візитатора оголошено подяку Попечителя Київського навчального округу (1834 року, вересня 21-го).

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Одружений другим шлюбом на Кароліні з [роду] Лісовських, має від першої дружини сина Ахілла 7-ми, дочок Єлену 5-ти та Анну 4-х років, від другої сина Костянтина 1-го року і 4-х місяців і дочку [її] від першого чоловіка вчителя Яворського Єлену 4-х років. Усі діти знаходяться при батьках. Римо-католицького віросповідання. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 34–35; Формулярный список. Арк. 22 зв.–23).

Документ 5.2.5

Формулярний список про службу
вчителя історичних наук Вінницької гімназії
Димитрія Авер'янова

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Вчитель історичних наук, титулярний радник Димитрій, Філонів син, Авер'янов, 34 роки. Має медаль за Турецьку війну 1828 і 1829 років. Греко-російського віросповідання.

З якого звання.

З громадянського звання.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

Навчався у Таганрозькій комерційній гімназії.

Призначений Правлінням Імператорського Харківського університету вчителем нижчого відділення Таганрозького повітового училища (1822 року, 2-го серпня).

Виключений з громадянського звання і затверджений на державну службу указом Правлячого Сенату (1823 року, 1-го січня).

Після належного випробування у науках визначений Правлінням Імператорського Харківського університету вчителем історичних наук у Таганрозькому повітовому училищі (1824 року, 13-го серпня).

Виконуючи обов'язки вчителя, разом з тим служив у Канцелярії Таганрозького градоначальника помічником столоначальника протягом

майже двох років, тобто з 1-го травня 1824 року по 1-ше квітня 1826 року, у чому має атестат, виданий йому від п[ана] Таганрозького градоначальника дійсного статського радника і кавалера Дунаєва 24-го червня 1826 року за № 2152.

За викликом Імператорського Віленського університету вчителів з Харківського навчального округу та за його бажанням переведений вчителем історичних наук до Немирівського повітового училища Подільської губернії (1826 року, 1-го квітня).

Від цієї посади за власним клопотанням звільнений для визначення у Головний штаб колишньої 2-ї армії (1828 року, 20-го червня).

Призначений до головного Черговництва [у тексті «Дежурства» – *рос.*] 2-ї армії журналістом І-го відділення (1828 року, 23-го серпня).

Від цієї посади [був] призначений виконувачем посади секретаря Ясського комітету [з] припинення чумної зарази (1829 року, 8-го травня).

Посаду цю, незважаючи на те, що на своє прохання був знову призначений вчителем історії та географії у Немирівському повітовому училищі, виконував за наказом керівництва до 30-го жовтня того ж 1829 року <...>.

Призначений знову Правлінням Імператорського Віленського університету вчителем історії та географії до Немирівського повітового училища (1829 року, 10-го серпня).

Нагороджений чином колезького секретаря указом Правлячого Сенату із старшинством з 3-го серпня 1828 року (1830 року, 20-го червня).

За поданням п[ана] Попечителя Харківського навчального округу переведений вчителем історії та статистики до Вінницької гімназії (1832 року, 12-го жовтня).

Зверх обов'язків своїх [за основною посадою] виконував посаду вчителя чистописання з 7-го грудня 1832 року до 15-го березня 1833 року безкоштовно, а окремішні труди за приписом п[ана] попечителя Київського навчального округу 23 серпня 1833 року за № 1897 внесені до [його] формулярного списку.

Зведений у титулярні радники указом Правлячого Сенату зі старшинством з серпня 1832 року (1834 року, лютого 16-го).

У 1831 році, коли почали відкриватись у Подільській губернії заколотницькі зловмисності, він, перебуваючи на той час вчителем у Немирівському училищі, випадково дізнався про заколотницькі приготування посесора Брацлавського повіту села Селище дворянина Філеновича і будучи спрямований вірнопідданською вірністю, відправив про це 24 квітня поштою донесення своє [пану] гене-

ралу від артилерії барону Левенштерну в наслідок чого, будучи посланим [разом] з засідателем земського суду, військовим чиновником і трьома нижніми чинами до Казимира Філеновича, він, по в'їзді до двору його, був зустрінутий рушничним вогнем, [і] з тими ж чиновниками та нижніми чинами, відстрілюючись, встиг без усякої військової втрати відійти й прибути до міста Брацлава для донесення барону Левенштерну. Після цього був відправлений разом із загоном для переслідування зібраної Філеновичем шайки та був з користю використаний командиром загону <...>. Донесення Авер'янова сприяло запобіганню раптовому нападу бунтівників на містечко Немирів, у якому знаходилася казенна навчальна установа та на той час було зібрано 30000 казенних коштів. Таку заслугу і старання, засвідчені генералом від артилерії бароном Левенштерном, за розпорядженням попечителя Київського навчального округу приписано Радою Імператорського університету Св. Володимира від 28 червня 1834 року за № 342 внести до [його] формулярного списку.

За свідоцтвом п[ана] візитатора оголошена подяка п[ана] Попечителя Київського навчального округу за відмінні успіхи учнів в історичних науках (1834 року, вересня 21-го).

Чи був в походах проти ворога і у самих битвах і коли саме.

Був у походах проти турків 1828 і 1829 років у Болгарії та перебував під час штурму фортеці Шумлі, а потім повернувся через Валахію і Молдавію до міста Яси.

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Не одружений. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки. Арк. 12–14; Формулярный список. Арк. 17 зв.–19).

5.3. Молодші вчителі

Документ 5.3.1

Формулярний список про службу вчителя російської граматики і географії Миколи Баталіна

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Вчитель російської граматики та географії, титулярний радник Микола, Василів син, Баталін, 33 роки. Греко-російського віросповідання.

З якого звання походить.

З обер-офіцерських дітей.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

Навчався у Московському університеті на казенному утриманні, за створення розмірковування по словесному відділенню удостоєний нагородження срібною медаллю (1821 року, червня 5-го).

Після зведення у дійсні студенти по словесному факультету, вступив до служби вчителем російської словесності до Балтиш-Портського повітового училища (1821 року, грудня 17-го).

Переведений вчителем російської мови та чистописання до Тукумського повітового училища (1824 року, травня 16-го).

Зведений до колезького радника (1824 року, грудня 17-го).

За старанність у службі переведений на подвійний оклад до російського Ревельського повітового училища (1825 лютого, 27-го).

Переведений за велінням Государя Імператора з Дерптського до Казанського навчального округу (1827 року, травня 23-го).

Визначений вчителем німецької мови при Нижегородській губернській гімназії (1827 року, травня 21-го).

Зведений у титулярні радники (1827 року, грудня 17-го).

За приписом Училищного комітету доручено відправлення посади вчителя латинської мови (1829 року, червня 9-го). Цю посаду виконував безоплатно до 1829 року, листопада 4-го.

Від п[ана] директора, як відмінному чиновнику, доручено бути наглядачем у гімназійних спорудах (1829 року, грудня 4-го). Цю посаду виконував до 1834 року, січня 23-го.

Призначений вчителем російської словесності при Нижегородському училищі для дітей канцелярських чиновників (1830 року, січня 25-го).

У відповідності до його прохання бути призначеним вчителем словесності до однієї з гімназій Царства Польського, був за приписом вищого керівництва підданий суворому випробуванню у російській словесності та методі викладання і по здійсненому випробуванню виявився досить здібним до викладання гімназійного курсу російської словесності (1833 року, липня 5-го).

За схвальне проходження служби оголошена подяка Ради Казанського університету (1833 року, жовтня 27-го).

Після прибуття до Царства Польського визначений професором до Келецької воєводської гімназії з виданням на це звання диплому (1834, березня 14).

Переведений до Полоцької воєводської гімназії у тій самій посаді (1834 року, вересня 9-го).

Відповідно до його прохання, звільнений від служби зовсім (1835 року березня 3-го).

Призначений молодшим вчителем російської граматики та географії у Вінницькій гімназії (1835 року, квітня 17-го).

Чи не був у відпустках, якщо був, то коли саме і скільки часу і чи з'являвся вчасно до служби.

Був у відпустці з 3-го березня по 17-те квітня 1835 року.

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Одружений з обер-офіцерською дочкою Катериною Федорівною, має дітей: сина Олександра 3 років та дочку Варвару 6 місяців, котрі знаходяться при батьках. Греко-російського віросповідання. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярний список. Арк. 29–32).

Додаткова інформація

Звільнений зі служби та засланий до Воронежської губернії з дозволом проживати в усіх губерніях, крім С.-Петербурга та Москви, за неправдиве звинувачення директора гімназії Г. М. Фовіцького 19 січня 1839 року (РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 359).

Біографічна версія

Баталін Микола Васильович (1803 – кінець 1860-х). З дітей штаб-офіцерів. У 1821 році закінчив факультет словесних наук Імператорського Московського університету та, як студент, що навчався за державним фінансуванням, був призначений учителем до Балтійської губернії, зокрема до Балтійського Порту (нині Палдіскі) (1821–1827). Викладав переважно російську мову та каліграфію. Викладав німецьку мову в Нижегородській гімназії (1827–1834) та російську мову у Вінницькій гімназії (з 1835). У 1839 році його зняли з посади за «суперечки» з начальством і відправили під нагляд місцевої губернської влади до Воронежа, де він жив до 1857 року. Колезький асесор (з 1840). За словами сучасників, проблеми письменника впливали з його «вольтерівського» способу мислення, який зберігався до старості. Опубліковані праці Баталіна та листування з М. П. Погодіним, що зберігається в архівах, свідчать про його відданість режиму (як релігійну, так і політичну). Почавши писати вірші ще під час навчання в університеті, Баталін вперше з'явився у друці у 1826 році («Свидание» та «Деревенское одиночество»). Згодом він став дуже активним публіцистом. Співпрацював із казанськими виданнями «Заволжский муравей» (вірші, переклади прози; 1833–1834), літературним додатком до «Русского инвалида» (1832–1833) та «Москвитянином» (листування про життя у Воронежі, історію краю, записи історичних легенд та анекдотів, переклади; 1841–1849). Літературні знайомства Баталіна (М.Т. Каченовський, А.Ф. Мерзляков,

А.Ф. Воейков) детально описані в «Примечаниях», над якими він працював у Воронежі. Баталін переклав з німецької мови сатиричну повість «Абдерівці» К. М. Віланда (Николаев (ред.), 1989: 173).

Документ 5.3.2

Формулярний список про службу вчителя французької мови Людвига Менглета

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Вчитель французької мови, колезький секретар Людвик, Мартинів син, Менглет, 57 років. Римокатолицького віросповідання.

З якого звання походить.

З дворян.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

Навчався у Німецькому училищі в Страсбурзі в Ельзасі протягом 4-х років, тобто з 1783-го по 1787-й рік. Поступив до Інституту кадетів в Ансі в Лотарингії, де навчався до 1791-го року, 17-го червня, загальної історії, математики, фізики, географічного малювання, фортифікації, а також мов: німецької, французької та італійської.

Продовжив військову службу з 1791-го до 8-го липня 1808-го року, будучи переведений до польської служби [та] виконуючи у ній посаду капітана-ад'ютанта майора до 12-го червня 1816 року. За власним проханням одержав відставку за № 1024-м. Був учителем у домі військового міністра Гауке, потім у графа Завадовського до 3-го липня 1822 року. Прибув до Росії за паспортом з Галіції 1822-го [року] серпня 19-го, [до] Подільської губернії міста Летичева, прийняв присягу на вірність Його Імператорській Величності, на що одержав свідоцтво за № 21103-м.

Після витримання екзамену в Дирекції училищ Подільської губернії, призначений Правлінням Віленського університету до викладання німецької мови у Меджибозькому повітовому училищі з одержанням половинного за штатом належного жалування і цю посаду виконував до призначення його у Бобруйське повітове училище, де заступив місце вчителя німецької мови (1825 року, серпня 15-го).

Правлінням Віленського університету переведений до Меджибозького повітового училища вчителем німецької мови (1826 року, 26 квітня).

Нагороджений чином колезького асесора зі старшинством з 1-го вересня 1827 року (1830-го року, червня 20-го).

Призначений до Вінницької гімназії вчителем французької мови (1832 року, жовтня 12-го).

За свідченням п[ана] візитатора оголошена переважно подяка п[аном] Попечителем Київського навчального округу за відмінні успіхи учнів у французькій мові (1834 року, вересня 21-го).

Чи був в походах проти ворога і у самих битвах, і коли саме.

Знаходився спочатку на військовій службі французькій, а потім польській.

Чи не був у відпустках, якщо був, то коли саме і скільки часу і чи з'являвся вчасно до служби.

У червні 1832 року зволив бути у відпустці терміном на 28 днів і у 1833 році на такий самий час з 4-го квітня по 1-ше травня.

Чи був у відставці з винагородою чинами, без цього і коли.

Відставлений від служби з чином капітана-ад'ютанта майора.

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Вдовий. Має сина Антона, 23 роки, який перебуває на військовій службі, та дочку Юзефу, 17 років, яка при ньому. Римо-католицького віросповідання. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярні списки. Арк. 36–39; Формулярний список. Арк. 31зв.–34).

Додаткова інформація

Призначення пенсії колишньому вчителю Вінницької гімназії Подільської губернії Л.М. Менглету від 6 липня 1839 року. (РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 480).

Біографічна версія

Menglet Louis (близько 1782–?, Меджибіж), рядовий 19-го драгунського полку наполеонівської армії, підпоручик у військах Варшавського герцогства (1807), поручик (15.07.1812) у військах саксонського короля Фрідріха Августа, майор 16-го Фурштадтського батальйону французьких військ (1812). Під час битви під Торгау (2 лютого 1814 року) був захоплений росіянами у полон, а згодом прийнятий на службу капітаном до армії Польського королівства (1814–1816). Вийшов у відставку 12 червня 1816 року, проживав у Меджибожі. Рішенням Подільських дворянських депутатських зборів був визнаний російським спадковим дворянином і разом з дружиною та сином Антоном внесений до другої частини дворянської родовідної книги Подільської губернії (05.12.1829). Його син, Антон (1810–1874), вийшов у відставку зі званням генерал-майора, а його прапрапраонук, Григорій Менглет (1912–2001), був відомим актором театру та кіно (Менглет Антон. Хронос. Електронний ресурс).

Документ 5.3.3

Формулярний список про службу вчителя німецької мови Августа Прена
Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Вчитель німецької мови Август Андріїв, син Прен, 34 роки. Євангелічного віросповідання.

З якого звання походить.

З громадян.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

Навчався у Дерптському університеті, а після випробування у Київській гімназії з граматичного володіння німецькою мовою, призначений до виконання посади вчителя німецької мови у цій же гімназії (1833 року, вересня 17-го).

Затверджений дійсним вчителем тієї ж мови (1834 року, серпня 10-го).

За сумлінне проходження посади за свідоцтвом п[ана] візитатора оголошена подяка п[аном] Попечителем Київського навчального округу (1834 року вересня 21-го).

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Не одружений (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярний список. Арк. 34–35).

Додаткова інформація

Звільнений з посади вчителя німецької мови у Вінницькій гімназії та отримав пенсію 17 листопада 1841 року. (РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 634).

Документ 5.3.4

Формулярний список про службу вчителя малювання і чистописання Казимира Моравського

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Вчитель малювання та чистописання Казимир, Петров син, Моравський, 33 роки. Римо-католицького віросповідання.

З якого звання походить.

З дворян.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухома маєтність.

У матері будинок кам'яний у Волинській губернії місті Кременці.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

По закінченні наук у Волинському ліцеї вступив до Імператорського Віленського університету власнокоштным студентом, де протягом 4-х років слухав курс наук на фізико-математич-

ному факультеті і [був] удостоєний ступеня кандидата у 1828-му році, 23 червня.

Призначений вчителем малювання і чистописання до Вінницької гімназії (1833 року, березня 3-го).

За сумлінне проходження посади за свідомством п[ана] візитатора оголошена подяка п[аном] попечителем Київського навчального округу (1834 року, вересня 21-го).

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Одружений на Павлині Скредінової. Дітей не має. Греко-російського віросповідання. (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярний список. Арк. 35–36).

6. Письмоводитель гімназії

З «Статуту гімназій та училищ повітових та приходських» 1828 року:

«§ 142. Для ведення канцелярських справ, директор має при собі письмоводителя та писця.

§ 193. У канцелярії директора ведуться повні журнали вхідних та вихідних паперів, у яких скопировано позначається зміст кожного паперу, його номер і день входу чи відправлення. У цій самій канцелярії зберігається архів справ з їх описом» (Устав гимназий и училищ, 1829: 55, 75).

Документ 6.1

Формулярний список про службу
письмоводителя Вінницької гімназії
Антонія Шрота

Чин, ім'я, прізвище, посада, скільки років від народження.

Вінницької гімназії письмоводитель, губернський секретар Антоній, Іванів син, Шрот, 41-го року. Римо-католицького віросповідання.

З якого звання походить.

З дворян.

Чи є за ним, батьками, дружиною нерухомість.

Не має.

Коли до служби вступив, з якими чинами, в яких посадах і де проходив, чи були відзнаки по службі.

До цивільної Його Імператорської Величності служби вступив помічником Брацлавського повітового маршалка (1815 року, листопада 6-го).

Нагороджений указом Правлячого Сенату чином колезького регістратора зі старшинством з 31-го грудня 1818 року (1819 року, грудня 9-го).

Одержав рескрипт на носіння дворянської бронзової медалі у пам'ять 1812-го року (1821 року, квітня 6-го).

Обраний брацлавським повітовим дворянством 2-м кандидатом [на посаду] засідателя до Брац-

лавського нижнього земського суду і затверджений (1821 року, вересня 20-го).

А на його прохання, відповідно до бажання, від справ Брацлавського повітового маршалка звільнений (1823 року, 24 вересня).

Нагороджений чином губернського секретаря зі старшинством з 1822 року, грудня 31-го.

Призначений письмоводителем Вінницької гімназії з зарахуванням служби з часу відправлення цієї посади, тобто з 18 травня 1833 року (1834 року, серпня 14-го).

Чи був у відставці з винагородою чинами, без цього і коли.

Був у відставці з 24-го вересня 1823-го року по 18-те травня 1833 року.

Чи одружений, чи має дітей, кого саме, скільки років і де вони знаходяться.

Одружений на дворянці Марії Чахурській. Дітей не має. Римо-католицького віросповідання (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярний список. Арк. 37 зв.–40).

Висновки. Таким чином, за соціальною приналежністю дев'ять штатних працівників гімназії були дворянами, троє – з духовенства, двоє – з дітей обер-офіцерів (що прирівнювалося до почесних громадян), а один – з міщан (табл. 1).

Власниками нерухомості були лише двоє: почесний попечитель подільських гімназій Држевецький (кілька сіл із кріпаками) та вчитель Закону Божого православного сповідання Адіясевич (будинки у Вінниці).

За ознакою конфесійної приналежності персонал гімназії складався з восьми католиків, шести православних, включно з директором та інспектором, і одного євангеліста. Вісім працівників були однолітками XIX століття (33–35 років), п'ятьом виповнилося 40–50 років, а двом – понад 50 років.

Освітній рівень більшості вчителів і чиновників був високим: сім закінчили університети (Вільнюс, Харків, Москва, Дерпт), двоє – духовні академії (С.-Петербург, Київ), один – семінарію (Кам'янець-Подільський), двоє – гімназію у Кременці і один – кадетську школу (Аннесі). Освітній рівень секретаря гімназії залишається невідомим.

У 1838 році штат гімназії налічував двадцять чиновників, вчителів і наглядачів, семеро з яких були з першого набору (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 265. Арк. без номера). До 1845 року з того штату гімназії залишилося лише двоє: директор Яковлев і викладач Закону Божого православного сповідання Адіясевич (ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 327. Арк. 72) (табл. 1).

Таблиця 1

Зведені дані про чиновників і вчителів Вінницької повітової гімназії у 1832–1835 роках

Прізвище, ім'я, по батькові	Походження	Віросповідання	Рік заархування	Повних років на час заархування	Спеціальна освіта	Посада	Академічна ступінь, чин, ранг	Нагороди
Дрежецький Йосиф Філіпанович	з дворян	римо-кат.	1832	60	не вказано	почесний попечитель гімназії	не вказано, на виборних посадах, член фундушевої комісії	імператорське благовоління
Фовицький Гавриїл Михайлович	з духов.	греко-рос.	1832	43	С.-Петербур. духовна академія	директор гімназії	колезький радник, VI клас	ордени Св. Володимира 4-го ступеня та Св. Станіслава 3-го ступеня, Знак безд. служби за XV років, пенсіон, подяка, премія
Робоконов Роман Романович	з дворян	греко-рос.	1832	34	Харківський ун-т	інспектор гімназії, вчитель математики і фізики	не вказано	подяка
Адісевич Сильвестр Єфимович	з духов.	греко-рос.	1832	44	Київська духовна академія	законовчит. греко-рос. вісповід.	протоіерей	скуфія, подяка, вдячність
Копровський Олександр Іванович	з дворян	римо-кат.	1833	35	Кам'янецька семінарія	законо-вчитель римо-кат. вісповід.	ксьондз	подяка, премія
Яковлев Аристарх Олександрович	з обер-офіц. дітей	греко-рос.	1832	34	Харківський ун-т	вчитель російської словесності	колезький асесор VIII клас	подяка
Ягелло Ігнатій Осипович	з дворян	римо-кат.	1832	47	Віленський ун-т	вчитель латини	надворний радник, VI клас	Орден Св. Станіслава 4-го ступ., Знак бездог. служби за XV років, подяка
Гржесецький Михайло Станіславович	з духов.	римо-кат.	1832	48	Кременецька гімназія	вчитель лат. мови	титularний радник, IX клас	подяка, премія
Ординець Іван Казимирович	з дворян	римо-кат.	1832	33	Віленський ун-т	вчитель математики	колезький секретар X клас	подяка
Авер'янов Дмитрій Філонович	з громадян	греко-рос.	1832	30	Таганрозька комерційна гімназія	вчитель історичних наук	титularний радник, IX клас	медаль за Турецьку війну 1828–1829 рр., подяка
Баталін Микола Васильович	з обер-офіц. дітей	греко-рос.	1835	33	Московський ун-т	вчитель російської граматики і географії	титularний радник, IX клас	не має
Менлет Людвик Мартинович	з дворян	римо-кат.	1832	57	Інститут кадетів в Ансі (Лотарингія)	вчитель франц. мови	титularний радник, IX клас	подяка
Прен А.А.	з громадян	євангел.	1834	34	Дерптський ун-т	вчитель німецької мови	колезький секретар, X клас	подяка
Моравський Казимир Петрович	з дворян	римо-кат.	1833	33	Віленський ун-т	вчитель малювання і чистописання	не вказано	подяка
Шрот Антоній Іванович	з дворян	римо-кат.	1833	41	не вказано	письмоводитель гімназії	губернський секретар, XII клас	дворянська бронзова медаль у пам'ять 1812 року

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Boiko Yurii. Forest-Steppe Ukraine: Society in Statistics (1846–1897) : Monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing. 2025. 284. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-533-4>.
2. Boiko Yurii. New pages to the biography of Alexander Hizhdeu. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка*. 2024. Вип. 75. Т. 1. С. 16–27. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-1-3>.
3. Józef Drzewiecki (pułkownik). URL: [https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Drzewiecki_\(pu%C5%82kownik\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Drzewiecki_(pu%C5%82kownik)).
4. Алешинцев И. А. История гимназического образования в России (18 и 19 веков). С.-Петербург : Издание О. Богдановой. 1911. 366 с.
5. Багалея Д. И. Критико-библиографическая статья проф. Д. И. Багалея. Сочинения Григория Савича Сковороды, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеем. Харьков : тип. Губернского управления. 1894. С. I – СXXXI.
6. Багалея Д. И., Сумцов Н. Ф., Бузескул В. П. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905). Харьков : Тип. Адольфа Дарре. 1906. 114 с.
7. Beauvois Daniel. Lumières et société en Europe de l'Est : L'Université de Vilna et les écoles polonaises de l'Empire russe, 1803–1832. Diffusion H. Champion. 1977. 912 p.
8. Бойко Ю. М. Документи Вінницької повітової гімназії як джерело з вивчення русифікації середньої шкільної освіти в Правобережній Україні (перша половина XIX ст.). *Архіви України*. 2022. № 3 (332). С. 138–161. DOI: <https://doi.org/10.47315/archives2022.332.138>.
9. Бойко Ю. М. Надзвичайні пригоди вінницьких гімназистів за архівними джерелами (1838–1843). *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка*. 2023. Вип. 64. Т. 1. С. 10–23. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-1-2>.
10. Бойко Ю. М. Польський молодіжний опір і Вінницька гімназія 1833 року (історико-психологічна реконструкція). *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка*. 2023. Вип. 59. Т. 1. С. 19–33. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-1-3>.
11. Бойко Ю. М., Водяницька Д. І. Секрети старої гімназії (правознавчі аспекти «мікроісторії»). *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка*. 2024. Вип. 71. Т. 1. С. 4–22. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-1-1>.
12. Василевский В. Полтавская І-я мужская гимназия. *Труды ПУВАК*. 1908. Т. 5. С. 135–199.
13. Владимирский-Буданов М. Ф. История императорского университета Св. Владимира. Т. I. Киев : В тип. имп. ун-та Св. Владимира. 1884. 729 с.
14. Громовий В. (Ред.). Єлисаветградська гімназія. Кіровоград : Українська гімназія. 1997. 189 с.
15. ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 168. Формулярные списки училищных чиновников 1832-го ноября 2-го и за 1833-й год. 72 арк.; Формулярный список про службу и достоинства чиновников и учителей Винницкой гимназии и приходского при ней училища за 1834 и 1835 годы. 98 арк.
16. ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 265. Дело об учениках Винницкой гимназии за 1839 год. 466 арк.
17. ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 327. Дело Винницкой гимназии об учениках, экзаменах и публичных актах. За 1845 год. 84 арк.
18. ДАВіО. Ф. Д-14. Оп. 2. Спр. 437. Секретные бумаги 1838-го года. 35 арк.
19. Колесник Вікторія. Шкільництво Поділля наприкінці 18 – у першій третині 19 ст. Вінниця : КЗ «Музей Вінниці». 2023. 584 с.
20. Лавренюк С. В. (Ред.). Історик, педагог, краєзнавець Анатолій Кононович Лисий: до 75-річчя від дня народження : зб. матеріалів. Вінниця : б.в. 2019. 148 с.
21. Левицкий О. (1906). Из жизни учебных заведений Юго-Западного края в 1840-х годах. 1906. *Киевская Старина*. Т. 92 (март–апрель). С. 421–432.
22. Луць В., Морозова О. (Ред.). Рівненська гімназія: 1839–1921. Історія. Спогади. Документи. Рівне : Дятлик М. 2014. 340 с.
23. Менглет Антон. Хронос. URL: http://www.hrono.ru/biograf/bio_m/mengletanlu.php.
24. Милько В. І. Система управління гімназійною освітою в Російській імперії (на прикладі українських міст 19 – початку 20 ст.). *Проблеми історії України 19 – початок 20 ст.* 2015. Вип. 24. С. 175–195.
25. Милько В. І. Гімназії українських міст у період модернізації Російської імперії (кінець 19 – початок 20 ст.). *Проблеми історії України 19 – початок 20 ст.* 2017. Вип. 26. С. 195–209.
26. Милько В. І. Система управління гімназійною освітою в Російській імперії (на прикладі українських міст 19 – початку 20 ст.). (Продовження). *Проблеми історії України 19 – початок 20 ст.* 2016. Вип. 25. С. 222–240.
27. Михалевич И. Каменец-Подольская гимназия: Историческая записка о пятидесятилетнем ее существовании (1833–1883). Каменец-Подольский : Тип. Губернского управления. 1883. 453 с.
28. Николаев П. А. (гл. ред.). Русские писатели 1800–1917. Биографический словарь. Т. 1. А–Г. Москва : «Советская энциклопедия», 1989. 691 с.
29. Опушко Н. Р. Розвиток освіти на Поділлі в першій половині XIX століття : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Житомир. 2017. 272 с.
30. Пилипенко В. В. Повсякденне життя українських гімназистів у 30–50-х роках XIX століття. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2019. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. № 71. С. 183–188.

31. Позднякова Інна. Учніські квартири: з історії повсякденного життя учнів Єлисаветградської шестикласної прогімназії 80-х років 19 століття. *Київські історичні студії: науковий журнал*. 2021. № 2 (13). С. 111–116.
32. Прищепа О. П. «Місця зустрічі»: культурне довкілля міста Правобережної України (кінець XVIII – початок XX ст.). Рівне : М. Дятлик. 2019. 688 с.
33. РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 239. Дело об утверждении почётными попечителями гимназий: Винницкой – С. П. Юшневского и Каменец-Подольской – штабс-ротмистра А. С. Комара, и отклонении кандидатуры И. Ф. Држевецкого, подозревавшегося в связи с поляками, эмигрировавшими после восстания 1831 года за границу 13 октября 1835 г. – 14 января 1836 г. 25 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149550?mode=full>.
34. РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 294. Дело об увольнении учителя Винницкой гимназии Подольской губернии И. О. Ягелло 3 октября 1836 г. – 16 сентября 1850 г. Дело по представлению Киевского попечителя, о награждении пенсией учителя Винницкой гимназии Ягелло. Тут же вдове его. 3 октября 1836 г. 12 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149605>.
35. РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 359. Дела о расследовании доносов учителя Н. В. Баталина и содержателя пансиона М. И. Богатки на директора Винницкой гимназии Подольской губернии Г. М. Фовицкого с обвинением его в нарушениях правил по хозяйственной и административной части: об увольнении Фовицкого, о высылке Баталина и Богатки за ложные доносы в Воронеж и о разрешении им жить во всех губерниях, кроме Петербургской и Московской. 19 января 1839 г. – 1 сентября 1854 г. 170 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149087>.
36. РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 480. Дело о назначении пенсии бывшему учителю Винницкой гимназии Подольской губернии Л. М. Менглету 6 июля 1839 г. – 17 мая 1840 г. 23 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149276>.
37. РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 633. Дело об увольнении, по видине болезней, от необходимости законоучителя Винницкой гимназии ксендза Копровского и об изходатайстве ему пенсии. 16 марта 1841 г. – 18 февраля 1842 г. 25 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149644>.
38. РГИА. Ф. 733. Оп. 69. Д. 634. Дело о производстве пенсии бывшему учителю немецкого языка Винницкой гимназии титулярному советнику Прену. 17 ноября 1841 г. – 9 декабря 1841 г. 18 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149645>.
39. РГИА. Ф. 733. Оп. 70. Д. 99. Дело о производстве пенсии директору Винницкой гимназии Яковлеву, с оставлением на службе на 5 лет. 26 августа 1846 г. – 7 октября 1846 г. 34 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/1150015>.
40. РГИА. Ф. 733. Оп. 78. Д. 344. Дело по представлению попечителя Одесского учебного округа о переводе в другой округ или увольнения директора Таганрогской гимназии Ветринского. Тут же об определении исправителя обязанности директора Ровенской гимназии Фовицкого исправляющим обязанности директора Таганрогской гимназии. 12 декабря 1839 г. – 1 октября 1841 г. 52 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/987716>.
41. РГИА. Ф. 733. Оп. 78. Д. 438. Дело о разрешении директору училища Екатеринославской губернии Г. М. Фовицкому держать у себя дома пансионеров. 2 июня – 9 июля 1843 г. 6 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/987550>.
42. РГИА. Ф. 733. Оп. 78. Д. 486. Дело об оставлении на службе директора Екатеринославской гимназии Фовицкого и старшего учителя Черкасова, с назначением пенсий. Тут же об увольнении Фовицкого от службы, с назначением пенсии, и о дозволении ему носить в отставке мундир. 2 марта 1839 г. – 9 августа 1846 г. 65 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/987478>.
43. РГИА. Ф. 733. Оп. 87. Д. 163. Дело об отклонении просьбы Г. Фавицкого о печати за счет казны его рукописи «Путешествие в Москву барона С. Герберштейна в 16 веке», перевод с латинского, в связи с отрицательными отзывами о переводе академиков Я.Д. Захарова и Ф.И. Круга 18 июня – 26 сентября 1821 г. 20 л. URL: <https://www.prilib.ru/item/984075>.
44. Рудановский Л. Черниговская гимназия начала 40-х годов. 1894. Киевская Старина. Т. XLVII (октябрь). С. 90–110.
45. Самойленко О. В., Коваленко М. В. Проблеми виховання в гімназіях України 19 – початок 20 ст. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя*. 2013. *Психолого-педагогічні науки*. № 2. С. 216–221.
46. СПМНП. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. Том первый. Царствование императора Александра I. 1802–1825. С.-Петербург : Тип. Императорской Академии Наук. 1864а. 909 с.
47. СПМНП. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. Том второй. Царствование императора Николая I. 1825–1855. Отделение первое. 1825–1839. С.-Петербург : Тип. Императорской Академии Наук. 1864б. 700 с.
48. СПМНП. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. Том второй. Царствование императора Николая I. 1825–1855. Отделение второе. 1840–1855. С.-Петербург : Тип. Императорской Академии Наук. 1864в. 813 с.
49. СПМНП. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. Изд. 2-е. Том второй. Царствование императора Николая I. 1825–1855. Отделение первое. 1825–1839. С.-Петербург : Тип. В.С. Балашева. 1875. 897 с.
50. Стрибульский С. Историческая записка о Немировской гимназии 1838–1888. Немиров : Тип. Я.С. Брантмана. 1888. 218 с.
51. Устав гимназий и училищ 1828 г. Устав гимназий и училищ уездных и приходских, состоящих в ведомствах университетов Санкт-Петербургского, Московского, Казанского, Харьковского 1828 года. С.-Петербург : Тип. Департамента народного просвещения. 1829. 172 с.
52. Шмит Е. К. История средних учебных заведений в России. С.-Петербург: Тип. В. С. Балашова. 1887. 683 с.

REFERENCES

1. Boiko Yurii. (2025). *Forest-Steppe Ukraine: Society in Statistics (1846–1897): Monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing. 284. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-533-4>.
2. Boiko Yurii. (2024). New pages to the biography of Alexander Hizhdeu. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Ivana Franka*. Vyp. 75. Vol. 1. 16–27. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-1-3>.
3. Józef Drzewiecki (pułkownik). URL: [https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Drzewiecki_\(pu%C5%82kownik\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Drzewiecki_(pu%C5%82kownik)). [in Polish].
4. Aleshintsev I. A. (1911). *Istoriya gimnazicheskogo obrazovaniya v Rossii (18 i 19 vek)*. [History of gymnasium education in Russia (18th and 19th centuries)]. Sankt-Peterburg : Izdaniye O. Bogdanovoy. 366. [In Russian].
5. Bagaley D. I. (1894). Kritiko-bibliograficheskaya statya prof. D.I. Bagaley. [Critical bibliographic article by Prof. D.I. Bagaley]. In: *Sochineniya Grigoriya Savicha Skovorodyi, sobrannyye i redaktirovannyye prof. D.I. Bagaleem*. Kharkov : tip. Gubernskogo pravleniya. I–CXXXI. [in Russian].
6. Bagaley D. I., Sumtsov N.F., Buzeskul V.P. (1906). *Kratkiy ocherk istorii Kharkovskogo universiteta za pervyye sto let ego suschestvovaniya (1805–1905)*. [A Brief Outline of Kharkov University's History for the First Hundred Years of Its Existence (1805–1905)]. Kharkov : Tip. Adolfa Darre. 114. [In Russian].
7. Beauvois Daniel (1977). *Lumières et société en Europe de l'Est: L'Université de Vilna et les écoles polonaises de l'Empire russe, 1803–1832*. Diffusion H. Champion. 1977. 912 p. [in French].
8. Boiko Yu. M. (2022). Dokumenty Vinnytskoi povitovoi himnazii yak dzhерelo z vyvchennia rusyfikatsii serednoi shkilnoi osvity v Pravoberezhnii Ukraini (persha polovyna XIX st.) [Documents of the Vinnytsia District Gymnasium as a source for the study of Russification of secondary school education in Right Bank Ukraine (first half of the 19th century)]. *Archives of Ukraine*. № 3138–161. [in Ukrainian].
9. Boiko Yu. M. (2023a). Nadzvychaini pryhody vinnytskykh himnazystiv za arkhivnymi dzhерелamy (1838–1843). [Extraordinary arrivals of Vinnytsia gymnasium students according to archival sources (1838–1843)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Ivana Franka*. Vyp. 64. Vol. 1. 10–23. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-1-2>. [in Ukrainian].
10. Boiko Yu. M. (2023b). *Polskyi molodizhnyi opir i Vinnytska himnaziia 1833 roku (istoryko-psykholohichna rekonstruktsiia)*. [Polish youth resistance and Vinnytsia gymnasium in 1833 (historical and psychological reconstruction)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Ivana Franka*. Vyp. 59. Vol. 1. 19–33. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-1-3>. [in Ukrainian].
11. Boiko Yu. M., Vodianytska D. I. (2024). Sekrety staroi himnazii (pravoznavchi aspekty “mikroistorii”). [Secrets of the old gymnasium (legal aspects of “microhistory”)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Ivana Franka*. Vyp. 71. Vol. 1. 4–22. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-1-1>. [in Ukrainian].
12. Vasylevskiy V. (1908). *Poltavskaya I-ya muzhskaya gimnaziia*. [First Poltava mail Gymnasium]. Poltava : *Trudy PUAK*. Vol. 5. 135–199. [in Russian].
13. Vladimirskiy-Budanov M. F. (1884). *Istoriya imperatorskogo universiteta Sv. Vladimira*. [History of the Imperial University of St. Vladimir]. Vol. I. Kyiv : V tip. imp. un-ta Sv. Vladimira. 729. [in Russian].
14. Hromovy V. (Ed.). (1997). *Yelysavethradska himnaziia*. [Yelysavethrad Gymnasium]. Kirovohrad : *Ukrainska himnaziia*. 189. [in Ukrainian].
15. DAViO. F. D-14. Inv. 2. File 168. *Formulyarnyye spiski uchilishchnykh chinovnikov 1832-go noyabrya 2-go i za 1833-y god. 72.: Formulyarnyyi spisok pro sluzhbu i dostoinstva chinovnikov i uchiteley Vinnitskoy gimnazii i prikhodskogo pri ney uchilishcha za 1834 i 1835 gody. 98.* [Formal lists of school officials for November 2, 1832, and for 1833. 72: A formal list of the services and merits of officials and teachers at the Vinnitsa gymnasium and its parish school for the years 1834 and 1835. 98]. [in Russian].
16. DAViO. F. D-14. Inv. 2. File 265. *Delo ob uchenikakh Vinnitskoy gimnazii za 1839 god. 466.* [The case about students of the Vinnitsa Gymnasium in 1839. 466]. [in Russian].
17. DAViO. F. D-14. Inv. 2. File 327. *Delo Vinnitskoy gimnazii ob uchenikakh, ekzamenakh i publichnykh aktakh. Za 1845 god. 84.* [Vinnitsa Gymnasium case on students, exams, and public acts. For 1845. 84.]. [in Russian].
18. DAViO. F. D-14. Inv. 2. File 437. *Sekretnyye bumagi 1838-go goda. 35.* [Secret papers of 1838. 35]. [in Russian].
19. Kolesnyk Victoriia. (2023). *Shkilnytstvo Podillia naprykintsi 18 – u pershii tretyni 19 st.* [Schooling in Podillia in the late 18th – first third of the 19th century]. Vinnytsia : KZ “Muzei Vinnytsi”. 584. [in Ukrainian].
20. Lavreniuk S. V. (Ed.). (2019). *Istoryk, pedahoh, kraieznavets Anatolii Kononovych Lysyi: do 75-richchia vid dnia narodzhennia: zb. materialiv.* [Historian, teacher, local historian Anatolii Kononovich Lysyi: to the 75th anniversary of his birth: collection of materials]. Vinnytsia. 148. [in Ukrainian].
21. Levitskiy O. (1906). *Iz zhizni uchebnykh zavedeniy Yugo-Zapadnogo kraya v 1840-kh godakh.* [From the life of educational institutions of the South-Western region in the 1840s]. *Kievskaya Starina*. Vol. XCII (March–April). 421–432. [in Russian].
22. Luts V., Morozova O. (Eds.). (2014). *Rivnenska himnaziia: 1839–1921. Istoriia. Spohady. Dokumenty.* [Rivne Gymnasium: 1839–1921. History. Memories. Documents]. Rivne: Diatlyk M., 2014. 340. [in Ukrainian].
23. Menglet Anton. Khronos. [Menglet Anton. Chronos]. URL: http://www.hrono.ru/biograf/bio_m/mengletanlu.php. [in Russian].

24. Mylko V. I. (2015). Systema upravlinnia himnaziinoiu osvitoiu v Rosiiskii imperii (na prykladi ukrainskykh mist 19 – pochatku 20 st.). [The system of management of gymnasium education in the Russian Empire (using the example of Ukrainian cities of the 19th and early 20th centuries)]. *Problemy istorii Ukrainy 19 – pochatku 20 st.* Vol. 24. 175–195. [in Ukrainian].
25. Mylko V. I. (2016). Systema upravlinnia himnaziinoiu osvitoiu v Rosiiskii imperii (na prykladi ukrainskykh mist 19 – pochatku 20 st.). (Prodovzhennia). [The system of management of gymnasium education in the Russian Empire (using the example of Ukrainian cities of the 19th – early 20th centuries). (Continued)]. *Problemy istorii Ukrainy 19 – pochatku 20 st.* Vol. 25. 222–240. [in Ukrainian].
26. Mylko V. I. (2017). Himnazii ukrainskykh mist u period modernizatsii Rosiiskoi imperii (kinets 19 – pochatok 20 st.). [Gymnasiums of Ukrainian cities during the modernization of the Russian Empire (late 19th – early 20th centuries)]. *Problemy istorii Ukrainy 19 – pochatku 20 st.* Vol. 26. 195–209. [in Ukrainian].
27. Mihalevich I. (1883). Kamenets-Podolskaya gimnaziya: Istoricheskaya zapiska o pyatidesyatiletнем yeyo sushchestvovanii (1833–1883). [Kamenets-Podolskiy Gymnasium: Historical notes on its fifty years of existence (1833–1883)]. Kamianets-Podilskyi : Tip. Gubernskogo pravleniya. 453. [in Russian].
28. Nikolaev P. A. (gl. red.) (1989). Russkie pisateli 1800–1917. Biograficheskiy slovar [Russian Writers 1800–1917 : A Biographical Dictionary]. Vol. 1. A–G. Moskva : «Sovetskaya entsiklopediya». 691. [in Russian].
29. Opushko N. R. (2017). Rozvytok osvity na Podilli v pershii polovyni XIX stolittia: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. [The development of education in Podillia in the first half of the 19th century: diss. ... candidate ped. Sciences: 13.00.01]. Zhytomyr. 272. [in Ukrainian].
30. Pylypenko V. V. (2019). Povsiakdenne zhyttia ukrainskykh himnazystiv u 30–50-kh rokakh 19 stolittia. [Everyday life of Ukrainian gymnasium students in the 1830s–1850s]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy.* № 71. 183–188. [in Ukrainian].
31. Pozdniakova Inna (2021). Uchnivski kvartyry: z istorii povsiakdennoho zhyttia uchniv Yelysavethradskoi shestyklassnoi prohinnazii 80-kh rokiv 19 stolittia. [Student apartments: from the history of everyday life of students of the Yelysavetgrad six-grade pro-gymnasium in the 1880s]. *Kyivski istorychni studii: naukovyi zhurnal.* № 2 (13). 111–116. [in Ukrainian].
32. Pryshchepa O. P. (2019). “Mistsia zustrichi”: kulturne dovkillia mist Pravoberezhnoi Ukrainy (kinets XVIII – pochatok XX st.). [“Meeting places”: The cultural environment of the cities on the Right-Bank Ukraine (End of the 18th – beginning of the 20th century)]. Rivne : M. Diatlyk. 688. [in Ukrainian].
33. RGIA. F. 733. Inv. 69. File 294. Delo ob uvolnenii uchitelya Vinnitskoy gimnazii Podolskoy gubernii I.O. Yagello 3 oktyabrya 1836 g. – 16 sentyabrya 1850 g. Delo po predstavleniyu Kievskogo popechitelya, o nagrazhdenii pensiei uchitelya Vinnitskoy gimnazii Yagello. Tut zhe i vdove ego. 3 oktyabrya 1836 g. 12. [The case of the dismissal of the teacher of the Vinnitsa gymnasium of the Podolia province I.O. Yagello, October 3, 1836 – September 16, 1850. The case involves the presentation by the Kiev trustee regarding the awarding of a pension to Yagello, a teacher at the Vinnitsa gymnasium. And also, to his widow. October 3, 1836. 12]. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149605>. [in Russian].
34. RGIA. F. 733. Inv. 69. File. 239. Delo ob utverzhdenii pochetynymi popechitelyami gimnazii: Vinnitskoy – S.P. Yushnevskogo i Kamenets-Podolskoy – shtabs-rotmistra A.S. Komara, i otklonenii kandidatury I.F. Drzhevetskogo, podozrevavshegosya v svyazi s polyakami, emigrirovavshimi posle vosstaniya 1831 goda za granitsu 13 oktyabrya 1835 g. – 14 yanvarya 1836 g. 25. [The case of the approval of the honorary trustees of the gymnasiums: Vinnitsa – S.P. Yushnevskiy and Kamenets-Podolskiy – Staff-Captain A.S. Komar, and the rejection of the candidacy of I.F. Drzhevetskiy, suspected of having connections with the Poles who emigrated abroad after the uprising of 1831, October 13, 1835 – January 14, 1836. 25]. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149550?mode=full>. [in Russian].
35. RGIA. F. 733. Inv. 69. File 359. Dela o rassledovanii donosov uchitelya N.V. Batalina i soderzhatelya pansiona M.I. Bogatki na direktora Vinnitskoy gimnazii Podolskoy gubernii G.M. Fovitskogo s obvineniyem yego v narushenii pravil po khozyaystvennoy i administrativnoy chastyam: ob uvolnenii Fovitskogo, o vysylke Batalina i Bogatki za lozhnyye donosy v Voronezh i o razreshenii im zhit vo vsekhn guberniyakh, krome Peterburgskoy i Moskovskoy. 19 yanvarya 1839 g. – 1 sentyabrya 1854 g. 170. [Cases on the investigation of denunciations of the teacher N.V. Batalin and the holder of the boarding house M.I. Bogatko against the director of the Vinnitsa gymnasium of the Podolia province, G.M. Fovitskiy, accusing him of violating the rules in the economic and administrative parts: about the dismissal of Fovitskiy, about the expulsion of Batalin and Bogatko for false denunciations to Voronezh, and about allowing them to live in all provinces except St. Petersburg and Moscow. January 19, 1839 – September 1, 1854. 170]. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149087>. [in Russian].
36. RGIA. F. 733. Inv. 69. File 480. Delo o naznachenii pensii byivshemu uchitelyu Vinnitskoy gimnazii Podolskoy gubernii L.M. Mengletu 6 iyulya 1839 g. – 17 maya 1840 g. 23. [The case of the appointment of a pension to the former teacher of the Vinnitsa gymnasium of the Podolia province L.M. Menglet, July 6, 1839 – May 17, 1840. 23]. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149276>. [in Russian].
37. RGIA. F. 733. Inv. 69. File 633. Delo ob uvolnenii, po prichine bolezni, ot dolzhnosti zakonouchitelya Vinnitskoy gimnazii skszda Koprovskogo i ob ishodataystvovanii emu pensii. 16 marta 1841 g. – 18 fevralya 1842 g. 25. [The case of the dismissal, due to illness, from the post of religious teacher at the Vinnitsa gymnasium of priest Koprovskiy, and the request for a pension for him. March 16, 1841 – February 18, 1842. 25]. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149644>. [in Russian].
38. RGIA. F. 733. Inv. 69. File 634. Delo o proizvodstve pensii byivshemu uchitelyu nemetskogo yazyika Vinnitskoy gimnazii titulyarnomu sovetniku Prenu. 17 noyabrya 1841 g. – 9 dekabrya 1841. 18. [Case regarding the production of a pension for the former German teacher at the Vinnitsa Gymnasium, titular councilor Pren. 18.] November 17, 1841 – December 9, 1841]. URL: <https://www.prilib.ru/item/1149645>. [in Russian].
39. RGIA. F. 733. Inv. 70. File 99. Delo o proizvodstve pensii direktoru Vinnitskoy gimnazii Yakovlevu, s ostavleniem na sluzhbe na 5 let. 26 avgusta 1846 g. – 7 oktyabrya 1846 g. 34. [Case on the production of a pension for the director

of the Vinnitsa gymnasium, Yakovlev, with the continuation of service for 5 years. August 26, 1846 – October 7, 1846. 34]. URL: <https://www.prilib.ru/item/1150015>. [in Russian].

40. RGIA. F. 733. Inv. 78. File 344. Delo po predstavleniyu popechitelya Odesskogo uchebnogo okruga o perevode v drugoy okrug ili uvolnenii direktora Taganrogskoy gimnazii Vetrinskogo. Tut zhe ob opredelenii ispravlyayushchego dolzhnost direktora Rovenskoy gimnazii Fovitskogo ispravlyayushchim dolzhnost direktora Taganrogskoy gimnazii. 12 dekabrya 1839 g. – 1 oktyabrya 1841 g. 52. [Case regarding the proposal by the trustee of the Odessa educational district for the transfer to another district or the dismissal of the director of the Taganrog gymnasium, Vetrinskiy]. Here is also the determination of Fovitskiy, who is correcting the position of director of the Rovno gymnasium, as the correcting director of the Taganrog gymnasium. December 12, 1839 – October 1, 1841. 52]. URL: <https://www.prilib.ru/item/987716>. [in Russian].

41. RGIA. F. 733. Inv. 78. File 438. Delo o razreshenii direktoru uchilishch Yekaterinoslavskoy gubernii G.M. Fovitskomu derzhat u sebya doma pansionerov. 2 iyunya – 9 iyulya 1843 g. 6. [The case of permission for the director of schools in the Yekaterinoslav province G.M. Fovitskiy to keep boarders at his home. June 2 – July 9, 1843. 6]. URL: <https://www.prilib.ru/item/987550>. [in Russian].

42. RGIA. F. 733. Inv. 78. File. 486. Delo ob ostavlenii na sluzhbe direktora Yekaterinoslavskoy gimnazii Fovitskogo i starshogo uchitelya Cherkasova, s naznacheniyem pensiy. Tut zhe ob uvolnenii Fovitskogo ot sluzhby, s naznacheniyem pensii, i o dozvolenii yemu nosit v otstavke mundir. 2 marta 1839 g. – 9 avgusta 1846 g. 65. [The case of leaving the director of the Ekaterinoslav Gymnasium Fovitskiy and the senior teacher Cherkasov in the service, with the appointment of pensions. Immediately about the dismissal of Fovitskiy from service, with the appointment of a pension, and about allowing him to wear a retired uniform. March 2, 1839 – August 9, 1846. 65]. URL: <https://www.prilib.ru/item/987478>. [in Russian].

43. RGIA. F. 733. Inv. 87. File 163. Delo ob otklonenii prosby G. Favitskogo o napechatanii za schet kazny yego rukopisi “Puteshestviye v Moskvu barona S. Gerbershteyna v 16 veke”, perevod s latinskogo, v svyazi s otritsatelnyimi otzyvami o perevode akademikov Ya.D. Zakharova i F.I. Kruga 18 iyunya – 26 sentyabrya 1821 g. 20. [The case of the rejection of G. Favitskiy's request to print at the expense of the treasury his manuscript “The Journey to Moscow of Baron S. Herberstein in the 16th century,” translation from Latin, in connection with negative reviews of the translation by academicians Ya.D. Zakharov and F.I. Krug June 18 – September 26, 1821. 20]. URL: <https://www.prilib.ru/item/984075>. [in Russian].

44. Rudanovskiy L. (1894). Chernigovskaya gimnaziya nachala 40-kh godov. [Chernigov Gymnasium of the Early 40s]. *Kievskaya Starina*. Vol. XLVII (October). 90–110. [in Russian].

45. Samoilenko O. V., Kovalenko M. V. (2013). Problemy vykhovannia v himnaziakh Ukrainy 19 – pochatku 20 st. [Problems of education in gymnasiums of Ukraine in the 19th and early 20th centuries]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky*. № 2. 216–221. [in Ukrainian].

46. SPMNP. (1864a). Sbornik postanovleniy po Ministerstvu Narodnogo Prosvescheniya. Tom pervyy. Tsarstvovanie imperatora Alexandra I. 1802–1825. [Collection of resolutions of the Ministry of Public Education. Volume two. The reign of Emperor Alexandra I. 1802–1825]. Sankt-Peterburg : Tip. Imperatorskoy Akademii Nauk. 909. [in Russian].

47. SPMNP. (1864b). Sbornik postanovleniy po Ministerstvu Narodnogo Prosvescheniya. Tom vtoroy. Tsarstvovanie imperatora Nikolaya I. 1825–1855. Otdelenie pervoe. 1825–1839. [Collection of resolutions of the Ministry of Public Education. Volume two. The reign of Emperor Nikolay I. 1825–1855. Section one. 1825–1839]. Sankt-Peterburg : Tip. Imperatorskoy Akademii Nauk. 700. [in Russian].

48. SPMNP. (1864c). Sbornik postanovleniy po Ministerstvu Narodnogo Prosvescheniya. Tom vtoroy. Tsarstvovanie imperatora Nikolaya I. 1825–1855. Otdelenie vtoroe. 1840–1855. [Collection of resolutions of the Ministry of Public Education. Volume two. The reign of Emperor Nikolay I. 1825–1855. Section two. 1840–1839]. Sankt-Peterburg : Tip. Imperatorskoy Akademii Nauk. 813. [in Russian].

49. SPMNP. (1875). Sbornik postanovleniy po Ministerstvu Narodnogo Prosvescheniya. Izd. 2-e. Tom vtoroy. Tsarstvovanie imperatora Nikolaya I. 1825–1855. Otdelenie pervoe. 1825–1839. [Collection of resolutions of the Ministry of Public Education. 2nd edition. Volume two. The reign of Emperor Nikolay I. 1825–1855. Section one. 1825–1839]. Sankt-Peterburg : Tip. V. S. Balashev. 897. [in Russian].

50. Stribulskiy S. (1888). Istoricheskaya zapiska o Nemirovskoy gimnazii 1838–1888. [Historical Note on the Nemirov Gymnasium, 1838–1888]. Nemyriv: Tip. Ya.S. Brantmana, 1888. 218. [in Russian].

51. Ustav gimnaziy i uchilishch 1828. (1829). Ustav gimnaziy i uchilishch uyezdnnykh i prikhodskikh, sostoyashchikh v vedomstve universitetov Sanktpeterburgskogo, Moskovskogo, Kazanskogo, Kharkovskogo 1828 god. [Charter of gymnasiums and district and parish schools, affiliated to the universities of Sankt-Peterburg, Moscow, Kazan, Kharkov 1828]. Sankt-Peterburg : Tip. Departamenta narodnogo prosveshcheniya. 172. [in Russian].

52. Shmit Ye. K. (1878). Istoriya srednikh uchebnykh zavedeniy v Rossii. [History of Secondary Educational Institutions in Russia]. Sankt-Peterburg : Tip. V.S. Balashova. 683. [in Russian].

Дата першого надходження статті до видання: 22.06.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.08.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

